

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 Економіка
СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ Міжнародна економіка

ПОГОДЖЕНО
Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Столярчук Я.М.

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 2024 р.

«___» _____ 2024 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти *Трушківій Анастасії Андріївні*

дистанційної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: «Світові фінансові кризи та їх макроекономічні наслідки»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «07» грудня 2023 р. № 2232-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах _____

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні засади дослідження фінансових криз <i>(термін подання – до 10 березня)</i>
Розділ 2	Оцінка впливу світових фінансових криз на світову економіку <i>(термін подання – до 10 травня)</i>
Об'єкт дослідження:	Фінансові кризи

Предмет дослідження:	Причини виникнення та механізми запобігання фінансовим кризам
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідити теоретичні засади та причини виникнення фінансових криз та оцінити вплив світових фінансових криз на світову економіку

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Дослідити сутність та різновиди фінансових криз, визначити основні причини виникнення світових фінансових криз та механізми їх прояву, вивчити історичний досвід виникнення та розвитку світових фінансових криз.
У розділі 2	Провести оцінку наслідків світових фінансових криз для країн світу, проаналізувати вплив фінансових криз на українську економіку, визначити шляхи удосконалення механізмів та інструментів попередження світових фінансових криз.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Ткаленко С.І.

(ініціали, прізвище)
«14» лютого 2024 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Трушкова А.А.

(ініціали, прізвище)
«14» лютого 2024 р.

Реферат

Кваліфікаційна робота бакалавра містить 62 сторінки, 5 таблиць, 21 рисунок, список використаних джерел з 43 найменувань.

«Світові фінансові кризи та їх макроекономічні наслідки»

Об'єктом дослідження є фінансові кризи.

Предметом дослідження є причини виникнення та механізми запобігання фінансовим кризам.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – дослідження теоретичних засад та причин виникнення фінансових криз та оцінка впливу світових фінансових криз на світову економіку.

Для досягнення поставленої мети в роботі було визначені наступні завдання:

- дослідити сутність та різновиди фінансових криз;
- визначити основні причини виникнення світових фінансових криз та механізми їх прояву;
- вивчити історичний досвід виникнення та розвитку світових фінансових криз;
- провести оцінку наслідків світових фінансових криз для країн світу;
- проаналізувати вплив фінансових криз на українську економіку;
- визначити шляхи удосконалення механізмів та інструментів попередження світових фінансових криз.

Практичне значення отриманих результатів. У роботі проаналізовано вплив світових фінансових криз на світову економіку та дана оцінка наслідків фінансових криз для української економіки. Визначено шляхи удосконалення механізмів та інструментів попередження світових фінансових криз.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2024.

Рік захисту роботи 2024.

Ключові слова: криза, фінансова криза, світова фінансова криза, світова економіка, глобалізаційні процеси, механізм попередження фінансових криз.

В І Д Г У К

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача факультету міжнародної економіки і менеджменту
денної форми навчання галуз знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Міжнародна економіка»

ТРУШКОВОЇ АНАСТАСІЇ АНДРІЇВНИ

на тему: «Світові фінансові кризи та їх макроекономічні наслідки»

1. Актуальність теми: На сучасному етапі розвитку світової економіки ми стаємо свідками фінансових криз, які стають дедалі частіше. Світові фінансові кризи впливають на усі сфери суспільного життя будь-яких країн, й вплив є їх різним. Тому кожна країна бореться з наслідками використовуючи різні макроекономічні інструменти. Отже, обрана тема дослідження є дискусійною, актуальною, і потребує подальшого її розкриття.

2. Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи: авторкою на теоретичному рівні розкрито економічну сутність фінансових криз, проаналізовані за столітній період причини криз, показаний історичний досвід їх виникнення та впливу на економіки тих чи інших країн, охарактеризовані фінансові кризи ХХІ століття.

3. Наявність самостійних розробок автора: на основі проведеного авторкою аналізу макроекономічних наслідків впливу фінансових криз було більш детально розкрито їх вплив на українську економіку, статистично доведено їх вплив за тривалий період, розкриті основні їх причини виникнення.

4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: авторкою обґрунтовані подальші шляхи удосконалення механізму та інструментів попередження виникнення фінансових криз, розкриті цілі антикризового управління та регулювання економікою, основні інструменти попередження виникнення фінансових криз.

5. Наявність недоліків: суттєвих недоліків у кваліфікаційній бакалаврській роботі не виявлено.

6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврська роботи та її допущення до захисту перед ЕК: робота допускається до захисту з оцінкою 45 балів.

Науковий керівник:

д.е.н., професор

(підпис)

Ткаленко С.І.

(прізвище, ініціали)

«30» травня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ КРИЗ	6
1.1 Економічна сутність та різновиди фінансових криз.....	6
1.2 Основні причини виникнення світових фінансових криз та механізми їх прояву.....	14
1.3 Історичний досвід виникнення та розвитку світових фінансових криз.....	20
РОЗДІЛ II. ОЦІНКА ВПЛИВУ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ	31
2.1 Оцінка наслідків світових фінансових криз для країн світу.....	31
2.2. Аналіз впливу фінансових криз на українську економіку.....	39
2.3. Шляхи удосконалення механізмів та інструментів попередження світових фінансових криз.....	49
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна світова фінансова система є складним динамічним механізмом, який постійно змінюється та розвивається. Сучасні економіки країн та фінансові ринки глибоко інтегровані між собою, що сприяє швидкому поширенню фінансових проблем з однієї країни на інші, впливаючи на світову фінансову стабільність. Вагомий вплив світових фінансових криз на світову економіку проявляється затяжними рецесіями, підвищенням рівня безробіття, спадом виробництва, падінням курсу національних валют, збільшенням державного боргу та іншими негативними наслідками. Ці наслідки пов'язані з тим, що під час фінансових криз компанії скорочують витрати, часто звільняючи працівників, що в свою чергу призводить до зростання рівня безробіття та ще більше посилює економічний спад. Безробіття, в свою чергу, знижує споживчий попит і поглиблює рецесію. Через втрату доходів і зростання невпевненості споживачі та інвестори стають обережнішими. Споживчий попит знижується, оскільки люди менше витрачають і більше заощаджують. Інвестиції також знижуються через невпевненість у майбутніх доходах.

Фінансові кризи спричиняють значні коливання і на фондових ринках, зниження цін на активи та загальну нестабільність. Інвестори виводять капітал з ризикованих активів, що ще більше посилює кризу та призводить до глобальних фінансових потрясінь, оскільки ринки стають все більш взаємопов'язаними. Уряди змушені втручатися для стабілізації економіки, збільшуючи державні витрати на стимулювання економічного зростання та підтримку соціальних програм. Це часто призводить до значного зростання державного боргу. Наприклад, після фінансової кризи 2008 року багато країн значно збільшили свої боргові зобов'язання. Під час фінансових криз багато компаній і фінансових установ стикаються з фінансовими труднощами, які можуть призвести до банкрутства. Це особливо стосується компаній з високим рівнем заборгованості або залежних від кредитування. Банкрутства поглиблюють кризу, підвищуючи рівень безробіття та знижуючи економічну

активність. Загалом, фінансові кризи мають широкий спектр негативних наслідків, які виходять далеко за межі економічної сфери, впливаючи на соціальну, політичну та глобальну стабільність. Це підкреслює важливість дослідження причин виникнення фінансових криз та розробки заходів їх запобігання.

Вагомий внесок до розвитку теорії світових фінансових криз зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-економісти, серед них: Ф.Портес, П.Проноза, М. Дабовскі, Я. Малахова, С. Класенс, Г. Камінські, К. Рейнгарт, К. Рогофф, Ф. Мішкін, М. Бордо, А. Чухно та інші. Питання дослідження шляхів зниження та подолання наслідків світових фінансових криз знайшли своє відображення у роботах Р.Кругман, Т.В.Шабельник, Т.В. Марени, М.М. Шабельник, С. Міщенко, М.О. Тіху, А.О. Мельник та ін.

Питання дослідження сутності світових фінансових криз, причини їх виникнення та механізми їх прояву привертають увагу великої кількості як закордонних так і вітчизняних вчених, про що свідчить велика кількість наявних наукових праць. Однак, багато питань з даної проблематики, особливо створення дієвих механізмів попередження світових фінансових криз, ще й досі перебувають на стадії вивчення. Усе вищезазначене обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад та причин виникнення фінансових криз та оцінка впливу світових фінансових криз на світову економіку.

Для досягнення поставленої мети в роботі було визначені наступні завдання:

- дослідити сутність та різновиди фінансових криз;
- визначити основні причини виникнення світових фінансових криз та механізми їх прояву;
- вивчити історичний досвід виникнення та розвитку світових фінансових криз;
- провести оцінку наслідків світових фінансових криз для країн світу;

- проаналізувати вплив фінансових криз на українську економіку;
- визначити шляхи удосконалення механізмів та інструментів попередження світових фінансових криз.

Об’єктом дослідження є фінансові кризи.

Предмет дослідження – причини виникнення та механізми запобігання фінансовим кризам.

Методи дослідження. Для виконання поставлених у роботі завдань були використано сукупність методів дослідження: метод діалектичного пізнання, дедукції та індукції – для постановки мети та завдань роботи, вивчення об’єкта досліджень; метод теоретичного узагальнення – для узагальнення теоретичних засад виникнення світових фінансових криз; метод групування – для ідентифікації причин та ризиків виникнення світових фінансових криз; метод статистичного аналізу – для аналізу та виявлення тенденцій розвитку світових економік під час світових фінансових криз.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів полягає в узагальненні теоретичних засад та причин виникнення фінансових криз, які можуть бути при подальшій розробці та дослідженні проблем запобігання виникнення фінансових криз та їх макроекономічних наслідків для світової економіки.

Інформаційну базу дослідження складають монографії, публікації у фахових періодичних виданнях, матеріали наукових всеукраїнських та міжнародних конференцій щодо визначення та класифікації фінансових криз; статистичні дані та обстеження, зокрема НБУ, Міністерства Фінансів, звіти Державного комітету статистики щодо дослідження та публікації, розміщені в мережі Інтернет.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Робота містить 5 таблиць, 21 рисунок. Список використаних літературних джерел налічує 43 найменування.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКЕННЯ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

1.1 Економічна сутність та різновиди фінансових криз

Кризові явища супроводжують людську цивілізацію протягом усього періоду її розвитку. Вони виникають під дією різноманітних факторів і охоплюють усі сфери людського буття. Психологічні, соціальні, політичні та економічні кризи є складовою суспільного існування. Але найбільший вплив на світові процеси розвитку мають саме економічні, а особливо фінансові кризи. Від їх наслідків страждають як економіки розвинутих країн, так і країн, що розвиваються. Фінансові кризи є досить різноманітними та неповторними, кожна нова криза відрізняється від попередньої і виникає під дією нових факторів, охоплюючи не лише країни в якій виникла, а й весь світовий простір.

Сьогодні спостерігається пришвидшення передачі інформації, розвиток інформаційних та цифрових технологій, глобалізаційних та інтеграційних процесів. Ці процеси значно підвищують ризики виникнення фінансових потрясінь та пришвидшують їх розповсюдження у світовому просторі та створюють умови для поширення кризових явищ через транснаціональні зв'язки.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки створюють нові виклики управління фінансовою стабільністю задля запобігання виникнення нових фінансових криз, адже фінансові кризи стають всеохоплюючими та впливають на всі сторони соціального, економічного, наукового, технічного та політичного розвитку суспільства.

У сучасних наукових дослідженнях фінансова криза трактується як погіршення в роботі фінансової системи та може проявлятися нестабільними

умовами функціонування фінансових установ, спадом виробництва, зниженням довіри до фінансових установ та загальною негативною динамікою на фінансових ринках.

Під впливом фінансової кризи порушується нормальне функціонування фінансової системи, що призводить до різних наслідків для економіки країни та світової економіки: від банкрутств фінансових установ, зменшення обсягів інвестицій, зростання безробіття до загального спаду економічної активності (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Основні підходи до трактування поняття «фінансова криза» вітчизняними та світовими науковцями

Науковець	Сутність трактування
С. Мочерний [9]	Розлад фінансової системи країни, тобто фінансів держави, підприємств і домогосподарств [9]
Ф. Мішкін [8]	Порушення функціонування фінансового ринку, при якому проблеми несприятливого відбору та психологічного ризику призводять до втрати фінансовими ринками ключового каналу передачі фінансових ресурсів суб'єктам з найкращими інвестиційними можливостями [8]
Річард Портес [1]	Потрясіння на фінансових ринках, яке порушує здатність ринку розподіляти капітал - фінансове посередництво, а отже, призводить до припинення інвестицій [1]
Stijn Claessens, M. Ayhan Kose [2]	Багатовимірні події, які важко охарактеризувати за допомогою одного показника, які дуже часто пов'язані з одним або декількома явищами: суттєві зміни в обсягах кредитування та цінах на активи; серйозні перебої у фінансовому посередництві та постачанні зовнішнього фінансування різним суб'єктам економіки; масштабні проблеми з балансами (фірм, домогосподарств, фінансових посередників та держави); масштабна державна підтримка (у формі підтримки ліквідності та рекапіталізації). [2]
Kaminsky G., Reinhart C [6]	Визначають фінансові кризи відповідно до форм, яких вони набувають: валютні кризи, банківські кризи [6]
Bordo M. [7]	Визначає фінансову кризу як період, який може призвести до часткової або повної втрати капіталу [7]
Словник економічних термінів [4]	ситуація, коли вартість активів фінансових інститутів різко падає. Як правило, фінансова криза супроводжується набігами вкладників (панікою), за яких інвестори намагаються якнайшвидше позбавитися активів та/або отримати гроші зі своїх рахунків. Панічні настрої спричинені очікуванням падіння вартості активів [4]

Джерело: складено автором за літературними джерелами [1 – 9]

Процес розвитку та впливу фінансових криз на світову економіку є досить багатограним та непередбачуваним, їх розповсюдження складно спрогнозувати та передбачити, що викликає занепокоєння не лише

українських а й світових вчених. Наукова практика пропонує декілька теорій, які пояснюють значення поняття «фінансової кризи» та розкривають його сутність. Слід зазначити, що кожна фінансова криза є неповторною в своїх характеристиках, формах прояву, в причинах, що впливають на процес її виникнення та розповсюдження та наслідках. Ці ознаки фінансової кризи формуються під впливом певних економічних, історичних та соціальних факторів світової економіки та потребують детального аналізу та підходів до вирішення (рис.1.1)

Рис. 1.1 – Характеристики фінансової кризи

Джерело: складено автором за літературними джерелами [1 - 12]

Сучасні економічні теорії відкидають ідею загальної теорії економічних та фінансових криз, згідно з якою вони можуть бути вписані в універсальну модель. Згідно з цими теоріями, кризи неможливо передбачити, щоб звести їхні негативні наслідки до мінімуму.

Велике значення для з'ясування сутності фінансових криз має їх чітка класифікація. В економічній літературі немає єдиної позиції з цього питання. Фінансові кризи можна класифікувати за різними ознаками та критеріями, такими як причини виникнення, масштаб, сфера виникнення фінансових криз та ін.

У своєму дослідженні Кармен Рейнгарт та Кеннет Рогофф виділяють [10]:

- кризи, які визначаються кількісними порогами: інфляційні кризи, крах валюти та девальвація валюти, луснуті «бульбашки» високих цін на активи;
- кризи, зумовлені подіями: банківські кризи, кризи зовнішнього і внутрішнього боргу [10].

Інфляційні кризи характеризуються як універсальністю і тяглим історичними значенням, такі відносною простотою та ясністю у визначенні. Для визначення інфляційної кризи вчені використовують 12-місячний поріг на рівні 40 % інфляції та вище. Однак, зазначають, що навіть нижчі пороги цього показника можуть мати руйнівні наслідки для економіки. Попередником сучасних криз інфляції та краху валют є девальвація валют. Валютна криза визначається, коли знецінення валюти досягає позначки у 25%. Звичним явищем напередодні банківських криз є явище, коли лускали «бульбашки» цін на активи (на акції чи нерухомість). Банківська криза визначається двома видами подій: банківськими паніками, що супроводжуються масовим вилученням депозитів та призводить до ліквідації або націоналізації одного чи більше банків; та банкрутство, ліквідація, поглинання, націоналізація банківських установ чи їх суттєва державна підтримка.

Кризи зовнішнього боргу, на думку Кармен Рейнгарт та Кеннет Рогофф, пов'язані з явним дефолтом стосовно виконання урядом своїх зовнішніх боргових зобов'язань, тобто спостерігається дефолт за виплатою кредиторам кредитів, виданих під юрисдикцію іншої країни, що зазвичай виражені в іноземній валюті і у більшості випадків тримачами яких є іноземні кредитори. Внутрішній державний борг створюється під власною юрисдикцією країни. У більшості країн світу впродовж їхньої історії внутрішній борг був деномінований у національній валюті, а кредиторами виступали в основному резиденти. Кризи внутрішнього боргу зазвичай відбуваються на фоні набагато гіршої економічної ситуації, ніж будь-яка інша пересічна криза зовнішнього боргу. Проте при кризах внутрішнього

боргу зазвичай не залучають потужних зовнішніх кредиторів [10].

Польський вчений, Марек Дабровскі, у своїх наукових працях серед основних видів фінансової кризи виділяє банківську кризу, валютну кризу причиною виникнення якої є криза платіжного балансу та кризу державного боргу [13]. Причиною виникнення банківської кризи є фактичні чи можливі банківські паніки чи банкрутства. Через ці обставини банки змушені призупиняти вільне виконання своїх зобов'язань. Ці обставини досить часто потребують втручання з боку регулятора з метою запобігання кризових ситуацій та передбачають значну фінансову допомогу банкам. На думку вченого в ситуаціях коли уряд не може обслуговувати свої зовнішні та внутрішні зобов'язання виникають кризи державного боргу, а у разі наявності структурних невідповідностей між дефіцитом поточного рахунку (поглинання) та капітальним і фінансовим рахунками (джерело фінансування) виникає криза платіжного балансу, яка в свою чергу за умови виснаження міжнародних валютних резервів може призвести до валютної кризи. Валютна криза, на думку вченого, – це раптове зниження довіри до окремої валюти, що, як правило, приводить до спекулятивних атак проти грошової одиниці [13].

На певні групи поділяє фінансові кризи у своєму дослідженні О. Барановський [11]:

1. Кризи, які виникають та розвиваються в індустріальних країнах.
2. Кризи, які виникають та розвиваються в країнах з економікою, що розвивається.
3. Кризи, які виникають внаслідок девальвації національної валюти (не менше 75 % приросту індексу тиску на валютний ринок визначається валютним курсом).
4. Кризи, які виникають у зв'язку зі значним зниженням золотовалютних резервів.
5. «Жорсткі» кризи, за яких значення індексу тиску на валютний ринок перевищує три стандартних відхилення від середнього.

6. «М'які» кризи, за яких значення індексу тиску на валютний ринок знаходиться в інтервалі від 1,5 до 2 стандартних відхилень вище середнього.

7. Кризи, які виникають як результат проблем в банківському секторі.

8. Кризи з наступним швидким відновленням економіки, після яких ВВП повертається до тренду протягом двох років.

9. Кризи з наступним повільним відновленням економіки, після яких ВВП повертається до тренду через три або більше років [11].

Досліджуючи типологію світових фінансових криз Павло Проноза, визначає, що фінансова криза проявляється в таких видах як: грошово-кредитна криза, банківська криза, боргова криза, валютна криза, фондова (рис. 1.2) [12].

Рис. 1.2 – Класифікація фінансової кризи

Джерело: складено автором за [12]

За масштабом локалізації більшість вчених класифікують фінансові кризи на локальні, регіональні та глобальні (рис. 1.3):

– Локальні фінансові кризи. Ці кризи виникають в обмеженому регіоні або секторі економіки і не поширюються на інші регіони або галузі. Вони можуть бути обмежені проблемами конкретної країни, місцевого фінансового сектора чи окремої компанії.

– Регіональні фінансові кризи. Ці кризи виникають у певному регіоні або групі країн, але не мають глобального характеру. Наприклад, криза в одній країні або регіоні може викликати негативний ефект на сусідні економіки.

– Глобальні фінансові кризи. Ці кризи мають світовий масштаб і впливають на більшість або всі регіони світу. Вони можуть виникати з різних причин та поєднувати в собі одну або декілька фінансових криз.

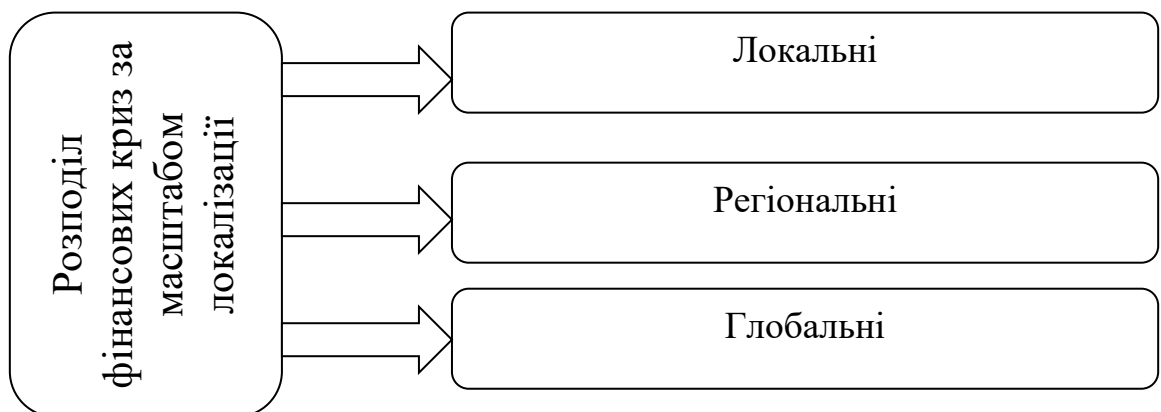

Рис. 1.3 – Характеристики фінансової кризи

Джерело: складено автором

Класифікація фінансових криз за масштабом допомагає розуміти їхні наслідки та вплив на різні регіони та галузі економіки. Також вона допомагає у розробці та впровадженні відповідних стратегій та заходів для запобігання кризам та подолання їхніх наслідків.

Отже, до основних видів фінансових криз вчені відносять:

- Банківська криза – проявляється у порушенні стабільності функціонування банківського сектора, може проявлятися через зниження ліквідності банків або їх банкрутство неплатоспроможність боржників та інші фінансові труднощі, які загрожують її стабільності.
- Грошово-кредитна криза – трактується як порушення грошово-кредитного обігу внаслідок інфляційних процесів.
- Інфляційна криза – виникає, коли рівень інфляції стає неприйнятно високим і не контролюється, що призводить до різкого підвищення цін, втрати купівельної спроможності валюти, зниження вартості грошей, збільшення витрат на виробництво для підприємств, погіршення умов боргового обслуговування та загальна економічна нестабільність.
- Фінансова криза на ринках капіталу – виникає, коли ціни на фінансові активи, такі як акції, облігації або товари, різко падають, або коли інвестори втрачають довіру до ринку.
- Криза державного боргу – це криза, коли держава не може виплачувати відсотки або головний боргу, що призводить до зниження її кредитного рейтингу, зростання процентних ставок на облігації та загальної недовіри до фінансової стійкості країни.
- Валютна криза – це криза, коли валютний курс країни різко падає або збільшується, що призводить до фінансових труднощів для корпорацій, банків та інших учасників економіки.
- Криза платіжного балансу – це криза, коли виникають серйозні проблеми з платіжним балансом країни, такі як дефіцити у зовнішній торгівлі, заборгованість перед міжнародними кредиторами та інші фінансові проблеми.
- Системна фінансова криза – це криза, при якій проблеми в одній частині фінансової системи розповсюджуються на всю систему, призводячи до загальної недостатньої ліквідності, паніки та системних ризиків.

Слід зазначити, що кожна з зазначених криз може мати серйозний вплив на фінансову стабільність та економічний розвиток, тому їх вивчення та аналіз є важливим завданням для управління ризиками та запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

Отже, фінансова криза – це складне та багатогранне явище, що включає в себе різноманітні аспекти економіки, фінансів, політики та соціального життя. Фінансова криза виникає з різних причин і має різні форми прояву, від недоліків у функціонуванні банківської системи до глобальних економічних дисбалансів. Вона може призвести до зростання безробіття, зменшення виробництва, зростання боргового навантаження, зниження доходів населення, а також до загальної економічної нестабільності та невпевненості. Тому процес запобігання виникненню фінансових криз та розробки ефективної стратегії управління кризовими ситуаціями вимагає комплексного підходу до розуміння її причин, характеру та можливих наслідків для економіки країни та світу.

1.2 Основні причини виникнення світових фінансових криз та механізми їх прояву

Відображаючи тісний зв'язок між різноманітними процесами в світовій економіці, фінансовій системі та ризиками пов'язаними з ними фінансові кризи стають невід'ємною частиною розвитку економічних систем. Досить часто фінансові кризи виникають на фоні зростання економіки, причиною цього є підвищення оптимізму, легкий доступ до кредитів, які призводять до надмірних витрат та ризикованого інвестування. Сьогодні сучасні фінансові ринки є досить пов'язаними між собою та глобалізованими, що пов'язане зі швидким розвитком цифрових та інформаційних технологій та поширення глобалізаційних процесів у світі. Ці процеси пришвидшують розповсюдження фінансових криз по всіх регіонах світу, з країни в країни,

через наявні фінансові канали.

Фактори, що є причинами чи каталізаторами фінансових криз можуть виникати у різних сферах економіки. Вони пов'язані між собою структурними змінами в процесі розвитку кризи. Однак, слід зазначити, що для виникнення кризи, в країні має скластися відповідна ситуація, а фактори мають досягнути певної сили. Будь-яка причина фінансової кризи викликає реальну кризу через відповідний економічний механізм, який і є тими причинно-наслідковими змінними, що виникають одна за одною і формують кризу.

Визначення та обґрунтування причин виникнення фінансових криз, їх взаємозв'язок та наслідки на глобальну економіку описані в працях багатьох вчених. Зокрема, А Шварц, представник сучасних монетаристів, зазначає, що причиною виникнення фінансових криз є порушення роботи банківської системи [20]. Вчений зазначає, що наочна банківська паніка, падіння довіри економічних суб'єктів до банків, масштабне неповернення депозитів є основними ознаками кризи банківської система, яка розглядається як фінансова криза. А. Шварц, в своїй праці задля ефективного подолання та зменшення наслідків фінансової кризи надає рекомендації центральним банкам здійснювати підтримку інструментами ліквідності платоспроможних банків з метою зменшення знецінення їх активів. [20].

К. Кіндлебергер і Р. Алібер у своїх дослідженнях виникнення фінансових криз утотожують із діловими циклами та економічними кризами, причинами виникнення яких є дія зовнішніх чинників, таких як: війни, поява нових технологій і товарів, зміна політики держави [21]. У своїх дослідженнях Г. Мінські стверджує що, «фінансова криза» та «валютна криза» є синонімами. Різниця між поняттями полягає лише в тому, що термін «валютна криза» означає початковий етап фінансової кризи, який потім переходить у стадію різкого падіння цін на активи, порушення діяльності валютних ринків, масового банкрутства фінансового та нефінансового секторів [19]. А. А. Чухно, визначає що, причинами фінансової кризи

виступають дисбаланси між новими умовами економічного розвитку та існуючим механізмом регулювання співвідношення виробництва та грошово-фінансовою системою [17].

Фінансові кризи можуть мати різноманітні причини та фактори виникнення, серед яких дисбаланси в економіці, проблеми у банківському секторі, політичні та соціальні фактори, а також глобалізаційні процеси на фінансових ринках. Взаємодіючи між собою, вони утворюють складну систему причин та наслідків. Тобто, фінансові кризи мають далекосяжні наслідки, які впливають на економіку, соціальну сферу та довіру до інституцій. Запобігання виникненню криз та ефективне управління ними є важливими завданнями для забезпечення стабільного та сталого економічного розвитку, що не можливо без чіткого визначення причин виникнення фінансової кризи.

Відповідно до причин та характеру виникнення фінансових криз всі фактори поділяють на внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) через їх походження та вплив на фінансову систему (рис. 1.4).

У контексті фінансових криз ендогенні фактори вказують на ті проблеми або дисбаланси, які виникають в межах самої економічної системи країни чи регіону, без зовнішнього впливу, тобто ці причини виникають в межах самої економіки країни або регіону і частіше є результатом внутрішніх економічних, фінансових та політичних процесів. До основних внутрішніх факторів, які досить часто призводять до фінансової кризи більшість вчених відносить: проблеми в банківській сфері, економічні дисбаланси, політичну нестабільність, проблеми з управління державними фінансами, збільшення боргу чи дефіцит бюджету, недостатність контролю над кредитними ризиками, корупція, невдалий фінансовий нагляд.

Зовнішні (екзогенні) фактори, навпаки, узагальнюють вплив на фінансову та економічну систему факторів, що приходять ззовні країни чи регіону, від інших країн, міжнародних ринків або глобальних економічних процесів і частіше стосуються зовнішніх впливів, таких як глобальні

економічні тенденції, міжнародні політичні конфлікти або зміни у міжнародних ринкових умовах. Ці фактори можуть мати глобальний вплив на фінансові ринки та економіку кількох країн або регіонів одночасно. Здебільшого це: світова економічна криза, зміни у глобальних економічних тенденціях, таких як зростання глобального ризику, погіршення міжнародної торгівлі або дефляція, зміни у міжнародних фінансових ринках, таких як коливання валютних курсів, процентних ставок, зміни у світових цінах на сировину або кризи в інших країнах, що мають велике значення для світової економіки, а також конфлікти та напруженість на міжнародному рівні можуть мати негативний вплив на фінансові ринки та стабільність, спричиняючи неспокій та невизначеність.

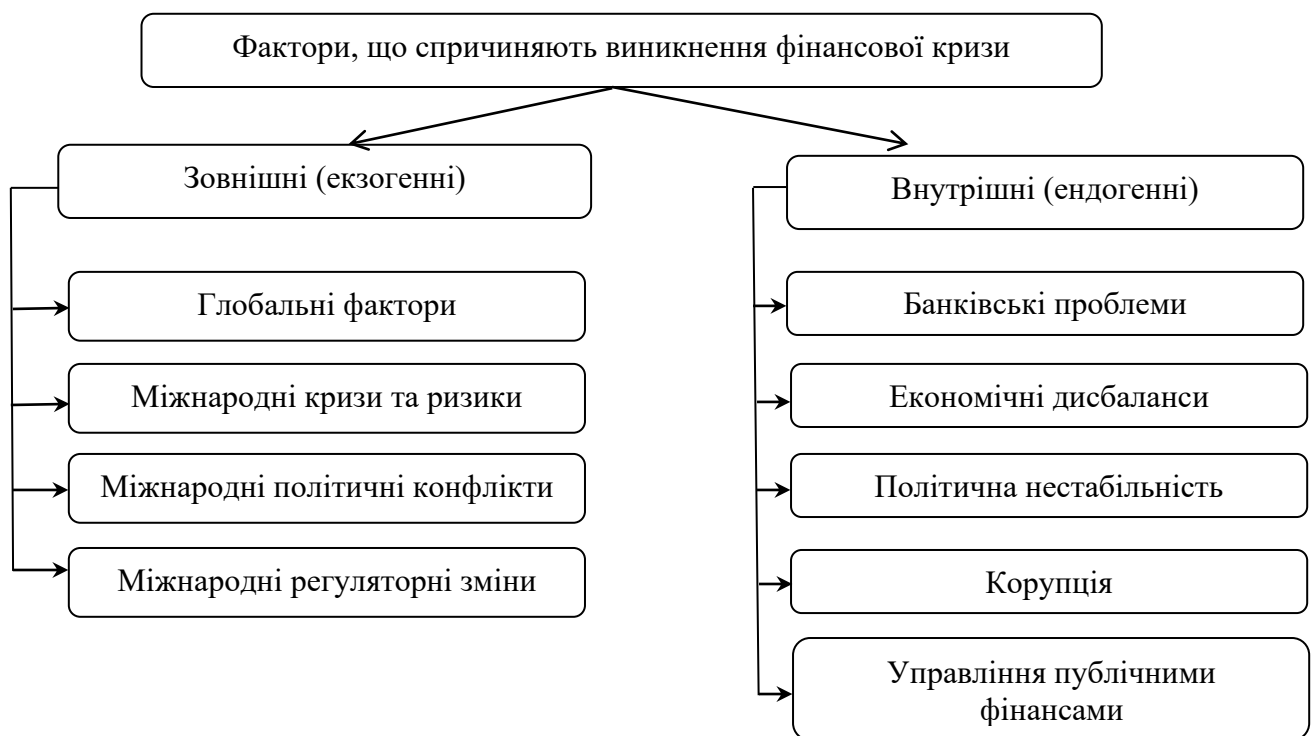

Рис. 1.4 – Зовнішні та внутрішні фактори, що спричиняють виникнення фінансової кризи

Джерело: складено автором за літературними джерелами [9, 11, 12]

П. Кругман у своїй теорії фінансових криз, яка згодом отримала назву «криза першого покоління», визначає, що основною причиною фінансової

кризи є відсутність рівноваги платіжного балансу країни [18].

За сферами виникнення фінансових криз чи масштабами їх впливу класифікує причини виникнення фінансових криз у своїх дослідженнях О.І.Барановський (табл. 1.2). В окремі групи вчений виділяє причини, що є специфічними для країн, що розвиваються та помилки, що є результатом помилок при реалізації економічної політики держави. Окрему групу становлять фактори, що можуть призвести до банківської, валютної чи грошово-кредитної кризи. Також в окрему групу виділені всі фактори, що можуть призвести до виникнення глобальної фінансової кризи.

Вчені Тетяна Шабельник, Тетяна Марена та Микола Шабельник у своїх дослідженнях визначають, що ідентифікація світових криз передбачає і врахування збурювальних факторів та їх наслідків. Грошово-фінансові, політичні, економічні, технологічні та глобалізаційні фактори вчені відносять до збурювальних факторів, які пов'язані з різними сферами міжнародних відносин і досягають певної сили [22].

Такі фактори, як нестабільність банківської системи, зростання частки сумнівних кредитів, гіперінфляція, завищення валютних курсів, зростання державного дефіциту та боргу, великий рівень дефіциту платіжного балансу, доларизація економіки, зростання кількості деривативів на фондових ринках відносять до грошово-фінансових факторів збурення. Основними наслідками дії цієї групи факторів є: зменшення експорту, падіння цін на нерухомість та акції, різке падіння обсягів кредитування, падіння ВВП, спекулятивний бум [22].

Так, глобалізаційні політичні процеси, корупційні процеси, політичні помилки в політиці уряду, зміни нормативних актів та інші фактори вчені відносять до політичних збурювальних факторів; а стрімке зростання попиту на нерухомість і нераціональні очікування бізнесу, що викликають міжгалузевий перелив капіталу та розширення банківських високоризикованих операцій належать до економічних причин виникнення фінансових криз.

Таблиця 1.2 – Основні причини, що впливають на виникнення і розвиток фінансових криз

Фактори	Причини виникнення фінансових криз
Макроекономічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> – Коливання економічного циклу, – Економічні кризи, – Структурні диспропорції в економіці, – Приплив іноземних інвестицій та їх нераціональне використання
Фінансові, грошово-кредитні та валютні фактори	<ul style="list-style-type: none"> – Зростання бюджетного дефіциту, – Посилення інфляції, – Криза в одному із секторів фінансового ринку, – Протиріччя між національними і резервними валютами, – Безконтрольне зростання світового фінансового ринку, – Зміна процентних ставок у провідних країнах і на світовому фінансовому ринку
Глобалізаційні фактори	<ul style="list-style-type: none"> – Глобалізація та лібералізація економік і фінансових ринків, поглиблення їх взаємозалежності, – Зростання активів ТНК і ТНБ, збільшення їх впливу на фінансовий ринок, проблеми їх регулювання, – Зростання міжнародних потоків капіталів, формування фінансових, торговельних і психологічних каналів поширення ланцюгової реакції криз, – Нерівномірний економічний і політичний розвиток країн, – Посилення конкурентної боротьби, – Нестабільність світового фінансового ринку
Надзвичайні фактори	<ul style="list-style-type: none"> – Війна, – Катастрофи, – Геоекономічна війна, валютна війна
Специфічні проблеми країн, що розвиваються	<ul style="list-style-type: none"> – Невелика ємність і глибина ринків, – Високі витрати, – Нерозвинутість законодавства та інституційної структури, політичні ризики
Психологічні фактори	<ul style="list-style-type: none"> – Асиметричність інформації, – Рефлексивність – Кризові очікування, недовіра
Помилки при веденні економічної політики	<ul style="list-style-type: none"> – Помилки державних органів і корпорацій при виборі стратегії розвитку і проведенні поточної політики, – Помилки менеджменту, – корупція

Джерело: складено автором за літературними джерелами [10]

Технологічні фактори – це дія інноваційних технологій, продуктів та інноваційних методів управління. У результаті дії цієї групи факторів зростає прибутковість у певних галузях виробництва, що, своєю чергою, спричиняє міжгалузевий перелив капіталу, потім виникає спекулятивний бум, і мають

місце нові ризики. На зміну буму приходить паніка та потрясіння світового фінансового ринку. При спекулятивному бумі поширюється спекулятивне фінансування (зобов'язання є більшими за надходження коштів), домогосподарства та бізнес збільшують позики та не можуть їх повернути. Продукти й активи фірм починають швидко розпродаватися, виникає ринкове похвалення. Внаслідок великої пропозиції активів ціни на них падають.

Різкі коливання руху міжнародного капіталу, дії транснаціональних корпорацій (ТНК) щодо контролю цього руху та руху прямих іноземних інвестиції відносять до економічних факторів. ТНК контролюють певні галузі та диктують умови цілим державам, особливо малим, здатні формувати попит і ухилятися від економічного та політичного контролю [22].

Отже, фінансова криза – це складне багатогранне явище, яке виникає під дією великої кількості факторів. Вона може виникати через різноманітні економічні, фінансові, політичні, соціальні та інші фактори, під дією яких її протікання може бути набувати непередбачуваних форм: від незначних фінансових потрясінь до глобальних економічних криз. Тому, чітке визначення і розуміння причин фінансової кризи дозволить спрогнозувати можливі загрози та ризики для економіки, надасть можливість вжити вчасних заходів щодо її запобігання.

1.3 Історичний досвід виникнення та розвитку світових фінансових криз

Фінансові кризи супроводжують людство протягом усього періоду розвитку фінансових систем країн та світу загалом. До ХХ століття фінансові кризи переважно розгорталися в межах однієї-двох країн.

Перші кризи відображали складнощі своїх епох, з якими стикалися тогочасні економіки (рис. 1.5).

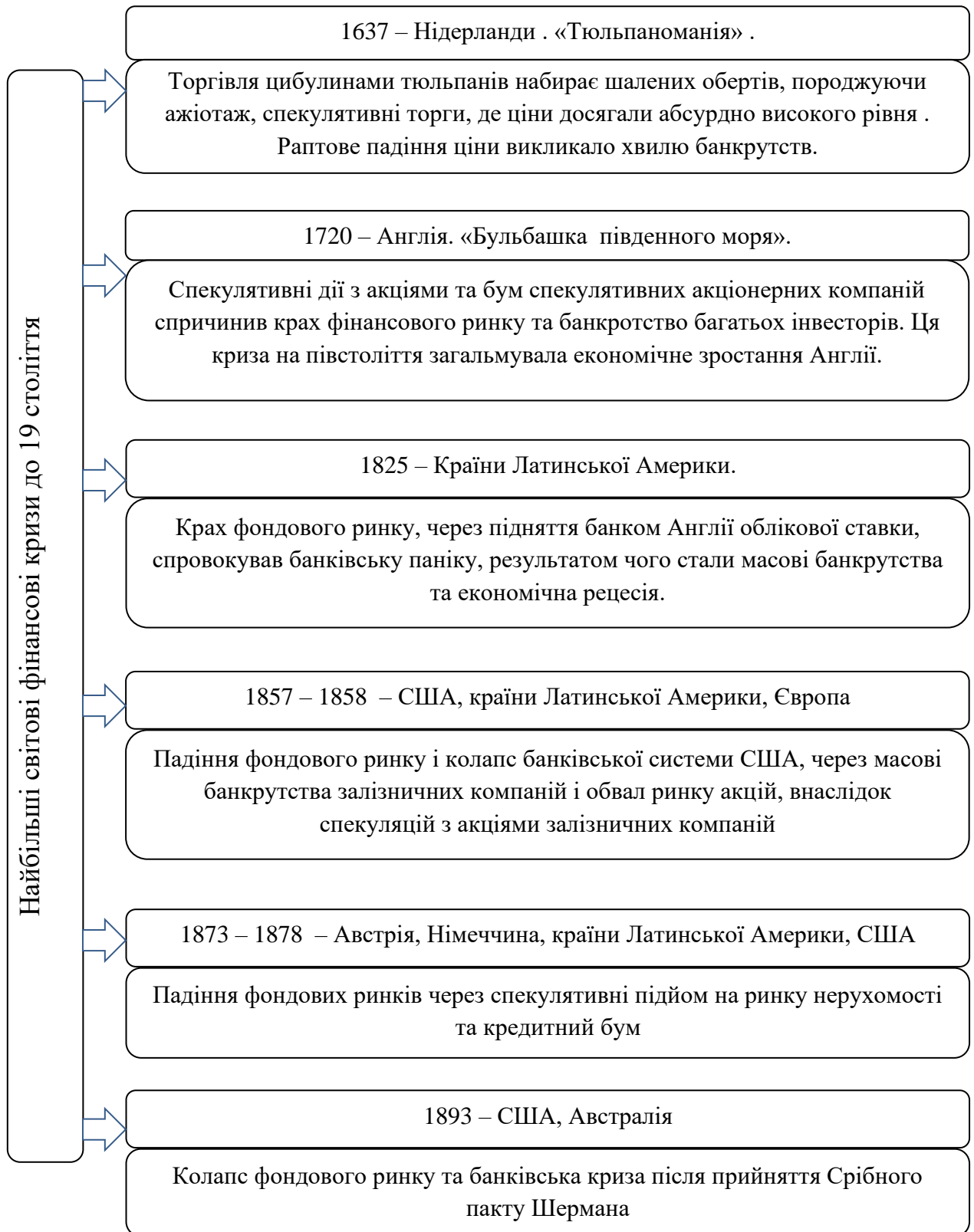

Рис. 1.5 – Характеристика найбільших фінансових криз до ХХ століття

Джерело: складено автором за літературними джерелами [22, 23, 24, 25]

Одним із найвідоміших прикладів «економічного буму, ажіотажу та спекуляцій» вважається «Тюльпаноманія», яка спостерігалася в Нідерландах у XVII столітті. У цей період вартість сортів тюльпанів досягала дуже високих цифр, часто перевищуючи вартість розкішних будинків. Люди вкладали гроші в купівлю тюльпанів, сподіваючись на їхнє подальше зростання вартості, що призвело до ще більшого зростання цін. Проте в 1637 році ціни раптово впали, викликавши крах ринку тюльпанів. Цей крах спричинив великі фінансові втрати для багатьох людей та викликав значні економічні труднощі.

Наступна бульбашка виникла у Лондоні в 1720 році, коли небачений ажіотаж навколо акцій Компанії Південного моря (South Sea Company) спричинив загальний бум акціонерного засновництва, до того, який був у першій половині 1690-х років. Акціонерний бум досяг свого максимуму в 1720 р., особливістю цього періоду стало заснування лише за один рік 190 нових компаній, серед них солідні страхові Royal Exchange і London Assurance [25]. Ці події спричинили зростання цін на всі акції. Більшість новостворених в той час компаній були спекулятивними, тобто вони створювалися не для якоїсь реальної діяльності, а тільки для того, щоб розпустити чутки про майбутню успішність, підвищити курс своїх акцій і швидше їх продати, отримавши гроші. Нові компанії, які швидко з'являлися, нагадували роздуту мильну бульбашку, яка готова лопнути в будь-який момент.

А найбільшою бульбашкою стала Компанія Південного моря. Різке падіння цін на акції компанії спричинило крах фінансового ринку та банкрутство багатьох інвесторів. Однак, ця бульбашкова криза відіграла важливу роль фінансового регулювання та управління ризиками на ринках капіталу. Вона викликала занепокоєння щодо ризиків фінансових спекуляцій і підштовхнула до прийняття ряду законодавчих актів для регулювання фінансових ринків в Англії.

Криза, що спіткала країни Латинської Америки у 1825 році може розглядатися як перша в історії людства міжнародна фінансова криза. Масовий приплив капіталу з Великобританії для розробки золотих і срібних копалень призвів до експортного буму в країнах Латинської Америки, які вели боротьбу за власну незалежність. Але події, що відбувалися в Англії: спекулятивний ажіотаж на Лондонській біржі, зростаючий торгівельний баланс, вичерпання золотих резервів Банку Англії, змусили останній збільшити облікову ставку в 1825 році. Відсутність дієвих заходів з боку Банку Англії призвело до економічної рецесії та масових банкрутств компаній. Стурбований зменшенням власних золотовалютних резервів Банк Англії не вжив заходів щодо врегулювання існуючої ситуації, що призвело до економічної рецесії та масових банкрутств. Заморські кредити не були пролонговані країнам Латинської Америки, а скорочення інвестицій і експорту зменшило доходи бюджетів і викликало дефолти по державних боргах у всьому регіоні. Таким чином фінансова криза, яка виникла у Англії перекинулася до країн Латинської Америки, які досить болісно пережили цей етап. Щоб подолати наслідки цієї кризи, а саме реструктуризувати борги та відновити приплив іноземного капіталу, країнам знадобилося більше трьох десятиліть

Важливою подією в історії світових фінансових криз стала криза 1857 – 1858 роках. Її вважають першою світовою фінансово-економічною кризою. Вона вразила країни, такі як США, Німеччина, Англія і Франція, а також інші країни, і викликала серйозні наслідки для їхніх економік і суспільств. Спочатку криза вибухнула в США, де спекуляції з акціями залізничних компаній і ділянками, що роздавались державою в період буму спричинили масові банкрутства залізничних компаній і обвал ринку акцій. Колапс на фондовому ринку спровокував кризу американської банківської системи. Подібні проблеми поширилися і на інші країни, особливо на ті, які мали зв'язки з американськими ринками. Серйозні наслідки кризи включали великий рівень безробіття, збільшення банкрутств підприємств та банків,

спад промислового виробництва і зниження валового національного продукту.

В 1873 році світ охопила чергова фінансова криза, яка почалася в Австрії та Німеччині. Причинами цієї кризи були кредитний бум в країнах Латинської Америки, а також а також спекулятивний підйом на ринку нерухомості в Німеччині і Австрії. Австро-німецький підйом закінчився в травні крахом фондового ринку у Відні, фондові ринки в Цюриху і Амстердамі постраждали також. Причинами банківської паніки США стало сильне падіння акцій на Нью-Йорській фондовій біржі та банкрутство головного фінансиста і президента Об'єднаної Тихоокеанської залізниці Джея Кука. Причиною розповсюдження фінансової кризи з Німеччини до Америки стали відмови пролонгування кредитів німецькими банками. Так як американська і європейська економіка впали у фазу рецесії (спад виробництва), експорт країн Латинської Америки різко скоротився, що привело до падіння доходів державних бюджетів. Це була найтриваліша в історії капіталізму криза: вона завершилася в 1878 році [23].

У ХХ столітті було декілька значних криз, які вплинули на світову економіку та суспільство. Їх характеристики представлені у таблиці 1.3.

Першою кризою ХХ століття була криза 1907 року, вона має багато ознак попередніх криз. Ця криза розповсюдилася на 9 країн. Найбільший вплив вона мала на економіки Англії, США, Франції та Італії та мала найбільш негативний вплив на світову економіку. Підняття банком Англії облікової ставки задля поповнення своїх золотовалютних резервів спричинило дану фінансову кризу та спричинило відтік капіталів із США. Спад ділової активності та крах фондового ринку відбулися на початку 1907 року та поширилися на трастові компанії, а в подальшому на комерційні банки. Різке скорочення об'єму грошової маси привело до підривання національної платіжно-розрахункової системи і затяжної економічної рецесії.

Таблиця 1.3 – Характеристика основних фінансових криз ХХ століття

Місце та період виникнення кризи	Основні причини виникнення кризи	Характеристика кризи
Англія, США, Франція, Італія 1907	Підняття облікової ставки банком Англії	Крах фондового ринку, спад ділової активності, криза ліквідності
США, Франція, Великобританія, Німеччина 1914	Тотальний розпродаж цінних паперів для фінансування військових дій	Почалася практично одночасно в декількох країнах після того, як воюючі сторони стали ліквідувати іноземні активи. Це привело до краху на всіх ринках, як товарних, так і грошових
США, Європа 1929 – 1933 «Велика депресія»	Падіння Нью-Йорської Фондової біржі, скасування золотого стандарту	Закривалися фірми і заводи, лопалися банки, мільйони безробітних знаходились в постійному пошуку роботи. Промислове виробництво під час цієї кризи скоротилося в США на 46%, у Великобританії на 24%
США, Великабританія, Канада, Бельгія, Нідерланди 1957 - 1958	Перша післявоєнна фінансово-економічна криза	Спад промислового виробництва, зростання безробіття
США, Європа 1973	Зниження рівня видобутку нафти країнами ОПЕК	Енергетична, фінансово-валютна, економічна криза.
США, Австралія, Канада, Гонконг 1987	Відтік інвесторів з ринків після сильного зниження капіталізації декількох крупних компаній	Обвал фондових ринків
Мексика, США 1994 – 1995 «Мексиканська криза»	відтік капіталу з Мексики	Криза банківської системи
країни Південно-Східної Азії 1997-1998	лібералізація руху капіталу, посилення глобалізації	Девальвація валют відносно долара США, валютна і фондова кризи
СНД 1998	Падіння курсу рубля через великий державний борг.	Банківська, валютна, боргова кризи

Джерело: складено автором за літературними джерелами [22, 23, 24, 25]

Спад на фондовому ринку у Сполучених Штатах, який виник через розпал Першої світової війни, спричинив наступну фінансову кризу 1914 року. Криза почалася влітку 1914 року, коли багато бірж у Сполучених Штатах припинили роботу на невизначений термін. Фінансування військових

дій вимагало великої кількості грошей, які були змушені перевести задіяні у війні країни. Це призвело до стресових наслідків для фінансової системи. Вплив від цих дій спостерігався на ринках цінних паперів та валютних ринках, призводячи до значних втрат для інвесторів та банків. Фінансова криза 1914 року спричинила серйозні труднощі для економіки Сполучених Штатів та інших країн. Наслідком фінансової кризи стала втрата довіри до фінансових інституцій.

24 жовтня 1929 року стало початком однієї з наймасштабніших фінансових криз, яка увійшла в світову історію під назвою Велика депресія, і тривала з 1929 року по 1933 роки. Поштовхом до кризи стало різке зниження цін на акції на Нью-Йорській фондовій біржі. Вартість коштовних паперів впала на 60–70%, різко знизилася ділова активність, був скасований золотий стандарт для основних світових валют. Дефолт почався наприкінці жовтня: гравці раптом поспіхом почали продавати цінні папери, в результаті чого відбулося жахливе знецінювання активів. Найміцніші акції таких компаній: Американської компанії телефонів і телеграфу, Загальної електричної компанії і Загальної компанії двигунів - втратили протягом тижня до двохсот пунктів. До кінця місяця утримувачів акцій втратило понад 15 млрд. доларів. До кінця 1929 року падіння курсів коштовних паперів досягло фантастичної суми в 40 млрд. доларів. Закривалися фірми і заводи, лопалися банки, мільйони безробітних знаходились в постійному пошуку роботи. Світова економіка оговтувалася від наслідків Великої депресії до кінця 30-х років. Під час цієї кризи скорочення промислового виробництва спостерігається у всіх світових економіках, найбільше спостерігалось в США на 46%, у Великобританії на 24%, в Німеччині на 41%, у Франції на 32%. Курси акцій промислових компаній впали в США на 87%, у Великобританії на 48%, в Німеччині на 64%, у Франції на 60%. Колосальних розмірів досягло безробіття. За офіційними даними, в 1933 році в 32 розвинених країнах налічувалося 30 млн. безробітних, у тому числі в США 14 млн. [23, 24].

Кризу 1957 – 1958 років або криза 1958 року, яка виникла в кінці 1957 року і тривала до середини 1958 року називають першою післявоєнною кризою. Причинами виникнення цієї кризи були: зростання процентних ставок, скорочення інвестицій та обмеження виробництва. Також слід зазначити, що дану кризу спричинили певні події, що відбувалися в світі, окрім того в світовій економіці, в ряді країн таких як США, Японія спостерігався різкий спад у виробництві промислових товарів та послуг, що призвело до значного зниження економічної активності та зростання безробіття. Криза 1957-1958 років була серйозним випробуванням для світової економіки, але врешті-решт вдалось відновити економічний зріст у наступному періоді.

У 1994 – 1995 роках людство спостерігало Мексиканську кризу, яка мала серйозні наслідки для країни та регіону в цілому. Головною причиною цієї кризи була фінансова нестабільність, викликана надмірною залежністю економіки Мексики від іноземних інвестицій та зовнішнього боргу. У грудні 1994 року мексиканський уряд оголосив дефолт на зовнішній борг і відмовився від фіксованого обмінного курсу песо до долара, що спричинило паніку серед інвесторів і великий валютний криз. Ця криза також мала вплив на інші країни Латинської Америки та світові фінансові ринки. Для подолання кризи Мексика отримала фінансову підтримку від Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Сполучених Штатів.

У 1997 – 1998 роках країни Південно-Східної Азії, такі як Таїланд, Індонезія, Південна Корея та інші, стали свідками серйозної фінансової кризи, яка відома як "азіатська фінансова криза". Ця криза спочатку розпочалася в липні 1997 року в Таїланді, коли таїландський уряд відмовився від фіксованого обмінного курсу між батом і долларом США. Ця дія призвела до паніки на фінансових ринках та зростання спекулятивного капіталу, що змусило інвесторів виводити свої кошти з регіону. Криза швидко поширилася на інші країни Південно-Східної Азії і призвела до знецінення валют, банкрутства банків та компаній, а також до глибокої економічної рецесії в

цілому регіоні. На міжнародному рівні криза також мала серйозні наслідки, спричинивши великі втрати на світових фінансових ринках.

Першою глобальною кризою вважають кризу, яка розпочалася в 2007 році і досягла свого піку у 2008 – 2009 роках. У новітній історії ця криза є найсерйознішою економічною кризою. Перші ознаки даної кризи почали проявлятися ще у 2006 році зниженням кількості продажів нерухомості, а навесні 2007 року це вже переросло в кризу високо ризикових іпотечних кредитів. Тобто поштовхом кризи стала іпотечна криза в США. Влітку 2007 року криза з іпотечної почала переростати у фінансову та поширилася за межі США. Загострення та подальший розвиток кризи спричинило банкрутство Lehman Brothers 15 вересня 2008 року. Заснований ще 1850 року трьома братами Леманами – Генрі, Еммануелем і Мейером, цей банк наприкінці ХХ століття став одним зі світових лідерів у інвестиційному бізнесі та був четвертим за величиною інвестиційним банком у Сполучених Штатах після Goldman Sachs, Morgan Stanley та Merrill Lynch, до подання заяви про банкрутство у 2008 році [25]. У 2008 році криза набула глобального характеру і її прояви мали місце у всіх сферах економіки.

Наступною кризою, що охопило світову економіку була криза спричинена пандемією COVID-19, яка почалася у 2019 році та продовжилася в 2020 році. Пандемія коронавірусу викликала значні турбуленції у всіх сферах життя, включаючи економіку, фінанси, працевлаштування, охорону здоров'я, освіту та суспільне життя. Заходи, вжиті для стримування поширення вірусу, такі як локдауни, карантинні заходи та обмеження на громадські збори та подорожі, суттєво скоригували економічну активність. Багато галузей, зокрема туризм, готельно-ресторанний бізнес, авіап перевезення, торгівля та багато інших, відчули серйозний вплив коронавірусних заходів на собі. Спад у всіх галузях економіки призвів до зростання безробіття в зв'язку з закриттям багатьох підприємств та до загострення економічної ситуації в економіках країн. Щоб хоч трохи пом'якшити наслідки коронавірусних заходів уряди та центральні банки

різних країн вжили низку заходів для підтримки економіки під час пандемії, включаючи масштабні фінансові стимули, програми допомоги для підприємств та громадян, а також зниження відсоткових ставок. Отже, пандемія коронавірусу спричинила глибоку світову кризу, що мала значний вплив на всі аспекти глобальної економіки та суспільства.

Рис. 1.6 – Характеристика найбільших фінансових криз до ХХ століття

Джерело: складено автором за літературними джерелами [22, 23, 24, 25]

Сьогодні ми спостерігаємо, ще одну кризу в яку входить світова економіка. Нажаль, епіцентром даної кризи стала Україна та війна в якій зараз знаходиться наша країна. Вже зараз у всій світовій економіці

відчуваються наслідки сповільнення зростання та прискорення інфляції. Так, у світі зросла вартість продовольства, а ціни на окремі продовольчі товари продовжують зростати і досягаючи свого рекордного рівня. Підвищення цін на продовольство та енергоносії на провідних товарних біржах світу веде до ще більшого зростання інфляції, що у свою чергу позначається на величині доходів населення різних країн та негативно впливає на попит. Країни-сусіди України зіткнулися з порушеннями в торгівлі, організації постачання та грошових переказів. Потік біженців вже викликав у багатьох місцях Європи кризу перенаселення, проблеми на ринку праці та ринку оренди житла. Крім того, зниження підприємницької активності та зростання невизначеності для інвесторів негативно впливають на ціни активів, що призводить до посилення фінансових умов і можливого прискорення відтоку капіталу з країн з ринком, що формується.

Протягом своєї історії розвитку світова економіка зазнала великої кількості фінансових криз. Вони виникали під дією різноманітних причин та явищ, впливаючи на економічні та соціальні процеси, викликали зміни та створювали потужні виклики для людської цивілізації. Економічні дисбаланси, зростання боргового навантаження, недостатня регуляція фінансових ринків, банкрутства фінансових установ, глобальні кризи ліквідності, політичні турбулентності спричиняли різноманітні фінансові кризи, які під дією глобалізаційних процесів перетворювалися на світові фінансові кризи. Вони мали серйозні наслідки для світової економіки, такі як економічний спад, безробіття, зростання бідності, фінансові втрати для інвесторів та погіршення соціальних умов. Однак, слід зазначити, що досить часто саме фінансові кризи були каталізаторами необхідних для регіональної та світової економіки змін, проведення реформ та вдосконалення фінансової системи, оскільки стимулюють розвиток нових стратегій управління ризиками, поліпшення фінансового регулювання та стійкості фінансових установ.

РОЗДІЛ II.

ОЦІНКА ВПЛИВУ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІЧНУ СИСТЕМУ

2.1 Оцінка наслідків світових фінансових криз для країн світу

Фінансові кризи, як невід’ємна складова розвитку сучасної світової економіки та суспільства, є серйозним випробуванням для національних економік призводячи до збоїв у фінансовій системі країни, падіння рівня життя, зростання безробіття та інфляції, скорочення виробництва. Подолання цих наслідків та відновлення стабільності економіки вимагає застосування від урядів країн значних зусиль та широкого спектру заходів. Оцінка наслідків фінансових криз є важливим етапом у зрозумінні їхнього впливу на економіку, суспільство та індивідуальних громадян.

Оцінка наслідків фінансових криз на світову економіку - це складний та багатоетапний процес. Він передбачає аналіз різних аспектів функціонування економічної та соціальної сфер (рис.2.1).

Перший етап оцінки наслідків передбачає збір інформації про різні аспекти кризи, такі як її початок, тривалість, масштаби, галузеві особливості тощо. Він включає збір економічних показників, соціальних даних, статистики безробіття, зростання ВВП, інвестиційних потоків та інше.

На другому етапі проводиться докладний аналіз впливу кризи на різні галузі економіки, включаючи фінансовий сектор, промисловість, послуги, торгівлю тощо. Оцінюється зміна ВВП, збільшення безробіття, зменшення інвестицій та інші економічні показники.

На третьому етапі оцінюється вплив кризи на соціальну сферу, включаючи зміни в рівні життя, розподіл доходів, доступ до освіти та охорони здоров'я, демографічні та міграційні процеси, а також соціальні конфлікти.

Етап оцінки антикризових заходів включає аналіз заходів, прийнятих владою для подолання наслідків кризи, таких як монетарна та фіскальна політика, програми соціальної підтримки, реформи в економічній та фінансовій сфері.

Рис. 2.1 – Основні етапи оцінки наслідків світових фінансових криз для світової економіки

Джерело: складено автором

На останньому етапі оцінюються можливі майбутні наслідки кризи та визначаються шляхи подолання їх та запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

Розглянемо вплив основних світових фінансових криз ХХІ століття на національні економіки провідних країн світу та на світову економіку в цілому.

Основним макроекономічним показником будь-якої країни є ВВП, оскільки він відображає рівень ділової активності в країні та дозволяє порівнювати економічні досягнення різних економік світу. За допомогою ВВП можна аналізувати темпи економічного зростання, виявляти тенденції та ризики для економіки. На рисунку 2.2 представлена динаміка ВВП провідних світових економік протягом 2000 – 2023 років.

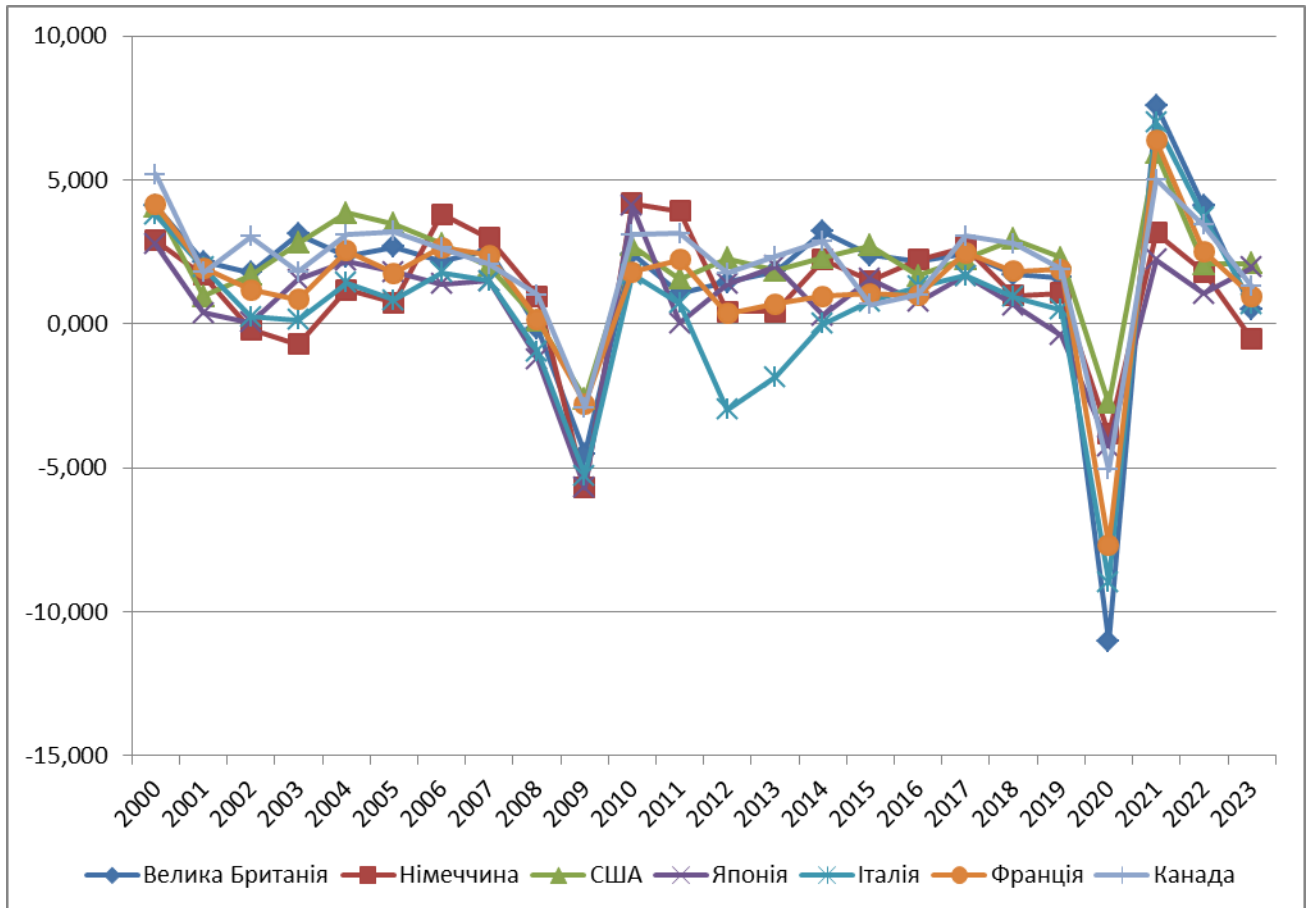

Рис. 2.2 – Динаміка ВВП провідних країн світу за 2000 – 2023 роки (по відношенню до попереднього року)

Джерело: складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [26]

Перші негативні тенденції до скорочення спостерігаються вже у 2008 році у Великій Британії, Японії та Італії. І вже у 2009 році коли криза охопила всю глобальну економіку скорочення рівня ВВП спостерігається у всіх країнах. Найбільше скорочення у майже 5,7% спостерігається в економіці Німеччини, слід зазначити, що це найбільше скорочення з часів другої світової війни. Друга хвиля скорочення ВВП відбувається під час

кризи Коронавірусу у 2020 році. Лідерами скорочень стали Велика Британія зі спадом у 11%, Італія зі спадом у майже 9% та Франція зі скороченням показника у 7,7%. Також слід зазначити, що протягом 2022 – 2023 років спостерігається скорочення темпів зростання ВВП у всіх країнах, що аналізуються. Це може свідчити про перші ознаки нової світової кризи на порозі якої стоїть світова економіка.

Ще одним важливим макроекономічним показником є обсяг інвестицій в економіку країни (рис. 2.3). Він відображає рівень довгострокового економічного зростання, технологічний прогрес та здатність країни залучати капітал.

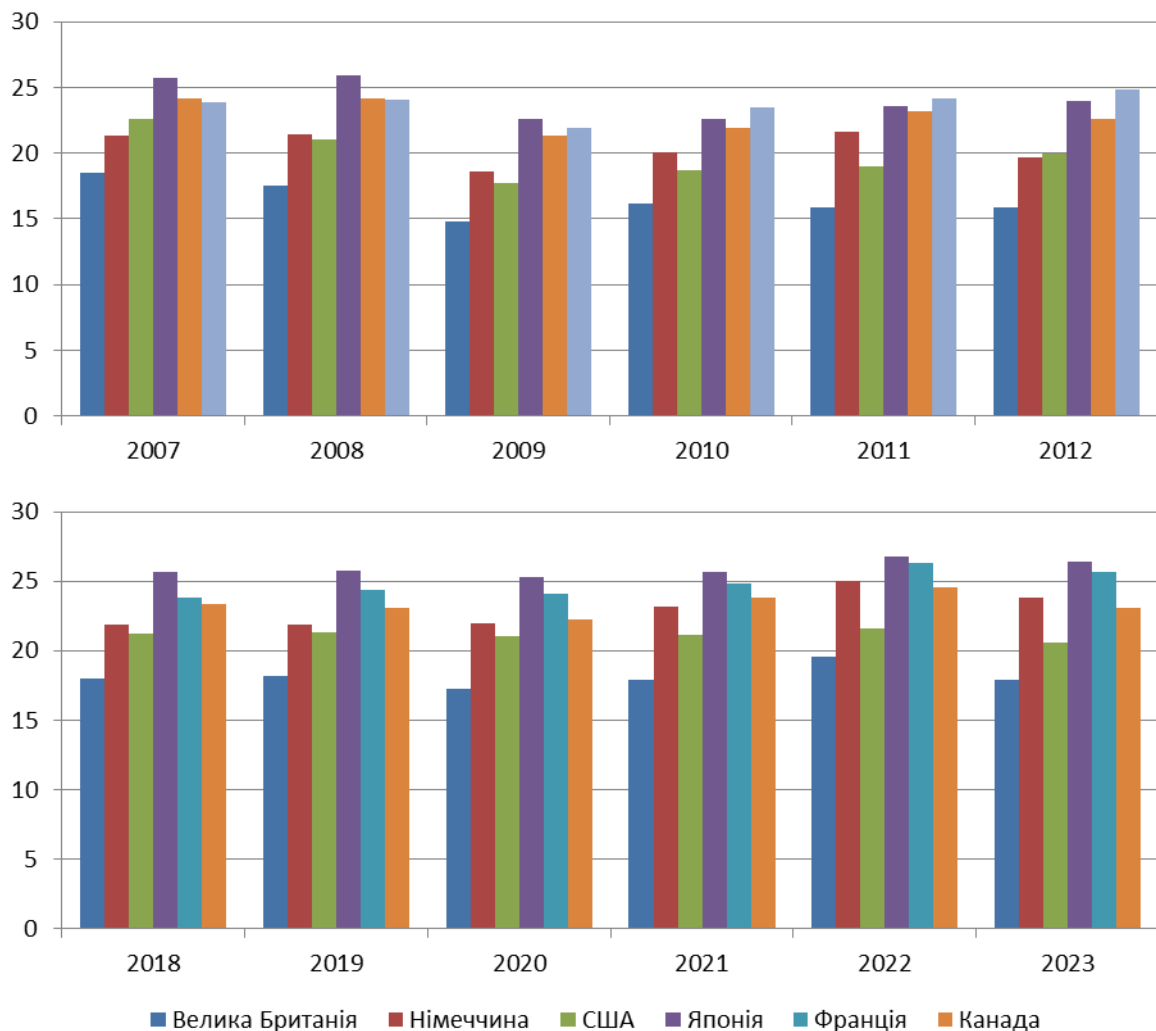

Рис. 2.3 – Динаміка обсягів інвестицій провідних країн світу за 2007 – 2023 роки (відношення до ВВП)

Джерело: складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [26]

Високий рівень інвестицій може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню продуктивності праці, розвитку інфраструктури та загальному підвищенню життєвого рівня. Так, скорочення обсягів інвестицій спостерігаються починаючи з 2008 року, найменшого значення показник досягає у 2009 році. Найбільше скорочення на 3,2% порівняно з попереднім роком відбулося у США та Японії. Аналогічні скорочення інвестицій відбувалися і в період кризи Коронавірусу у 2020 році та відбуваються зараз починаючи з 2023 року.

Ще одним важливим показником, який відображає рівень економічного здоров'я в країні та рівень зайнятості населення є індекс безробіття. Високий рівень цього показника свідчить про економічні проблеми, недостатню активність підприємств або неефективність ринку праці. Як видно з рисунку 2.4 переважно в усіх країнах спостерігається зростання індексу безробіття під час першої кризи 2009 року та під час Коронавірусної кризи 2020 року. Це свідчить про зниження ділової активності економік та проблем, які виникли внаслідок криз на ринках праці.

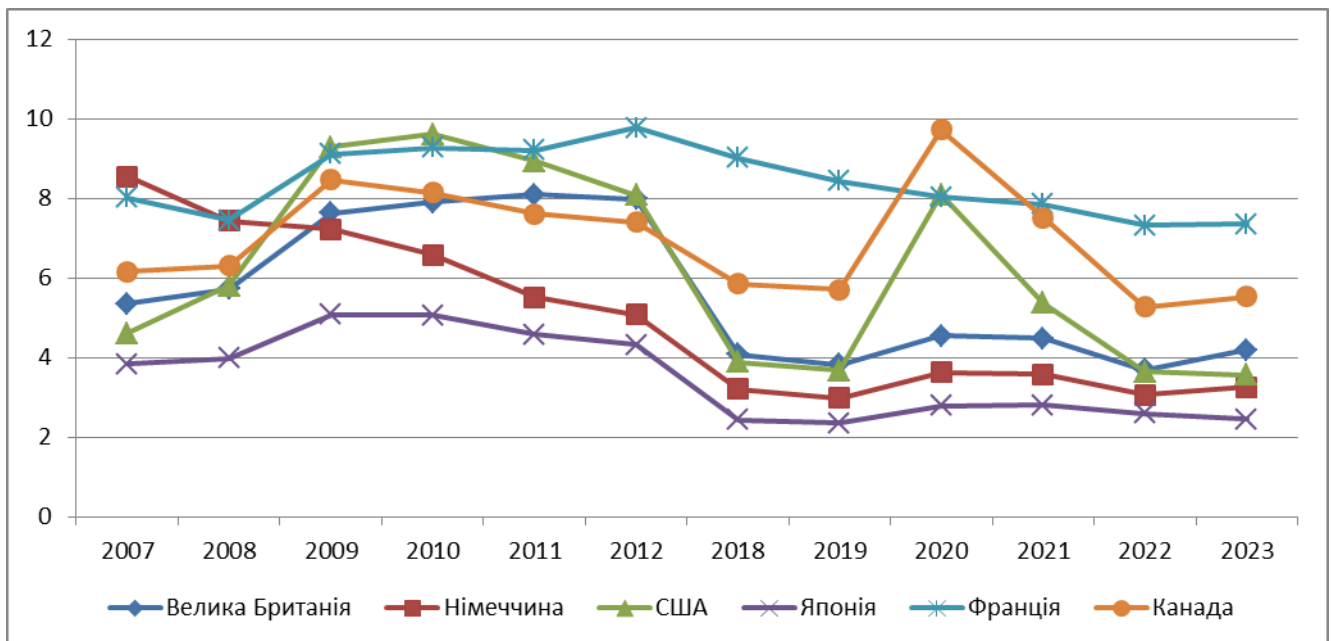

Рис. 2.4 – Динаміка рівня безробіття провідних країн світу за 2007 – 2023 роки (відношення до ВВП)

Джерело: складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [26]

Протягом зазначених періодів в переважній більшості економік світу відбувається скорочення ще одного показника, який характеризує очікування менеджерів країн з майбутньої реалізації товарів/послуг – індексу ділової активності PMI (рис. 2.5, 2.6) [27]. Якщо індекс має значення нижче 50 через зниження активності, це вказує на економічний спад, особливо якщо тенденція зберігається протягом декількох місяців. Значення суттєво вище 50, ймовірно, вказує на період економічного зростання. Такий спад відбувався протягом глобальної фінансової кризи 2008 – 2009 років та під час Коронавірусної кризи 2020 та можемо спостерігати з осені 2023 року до тепер.

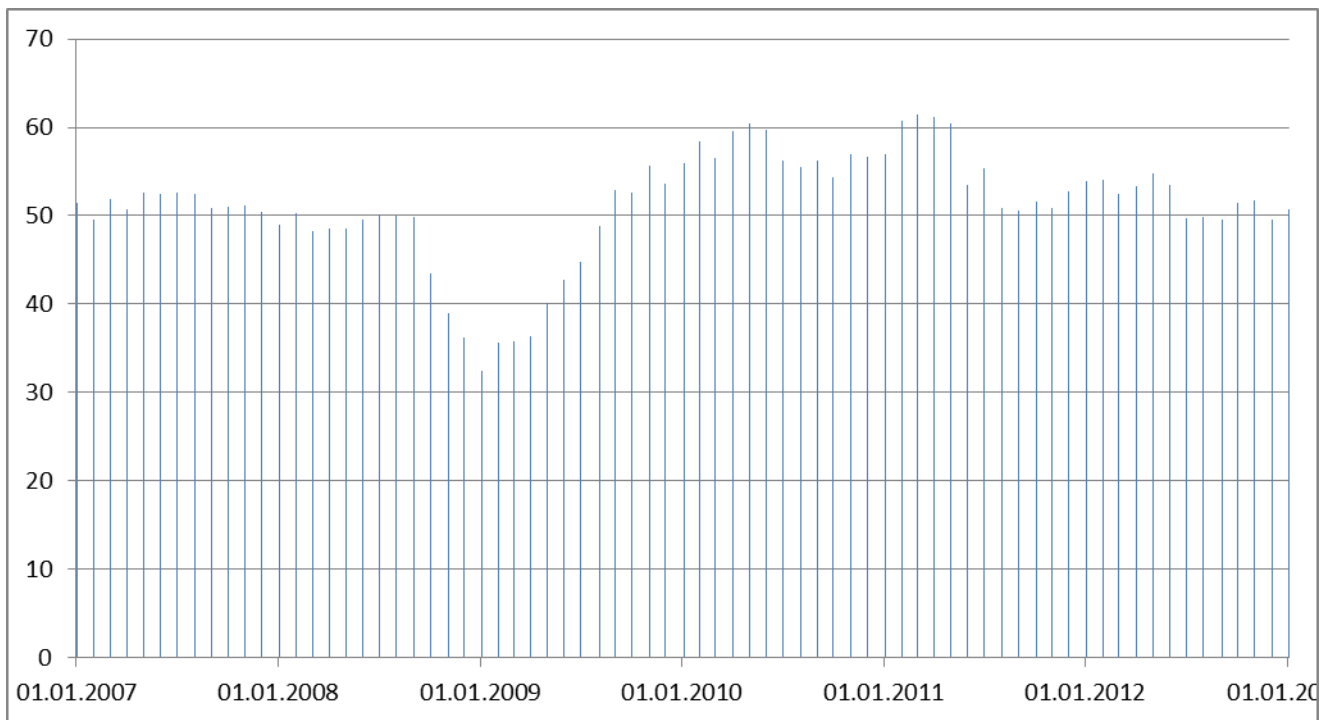

Рис. 2.5 – Динаміка рівня індексу ділової активності у виробничому секторі (PMI) у 2007 – 2012 рр.

Джерело: складено автором за даними [27, 28]

Отже, «Глобальна фінансова криза» призвела до серйозного спаду світової економіки, який проявився не лише у зменшенні виробництва, скороченні ринків праці, зменшенні інвестицій та зниженні споживчих витрат, а й і у зростанні безробіття, оскільки велика кількість компаній

скоротили виробництво та звільнили працівників у зв'язку зі зниженням попиту на товари та послуги. Також спад економіки призвів до зменшення міжнародної торгівлі, оскільки багато країн стали менше імпортувати товари та послуги через скорочення виробництва та зниження споживчого попиту. Багато фінансових установ та банків стали неплатоспроможними або опинилися у складній фінансовій ситуації. Наслідки цієї кризи відчувалися ще протягом кількох років і залишили значний вплив на світову економіку та сучасні фінансові системи.

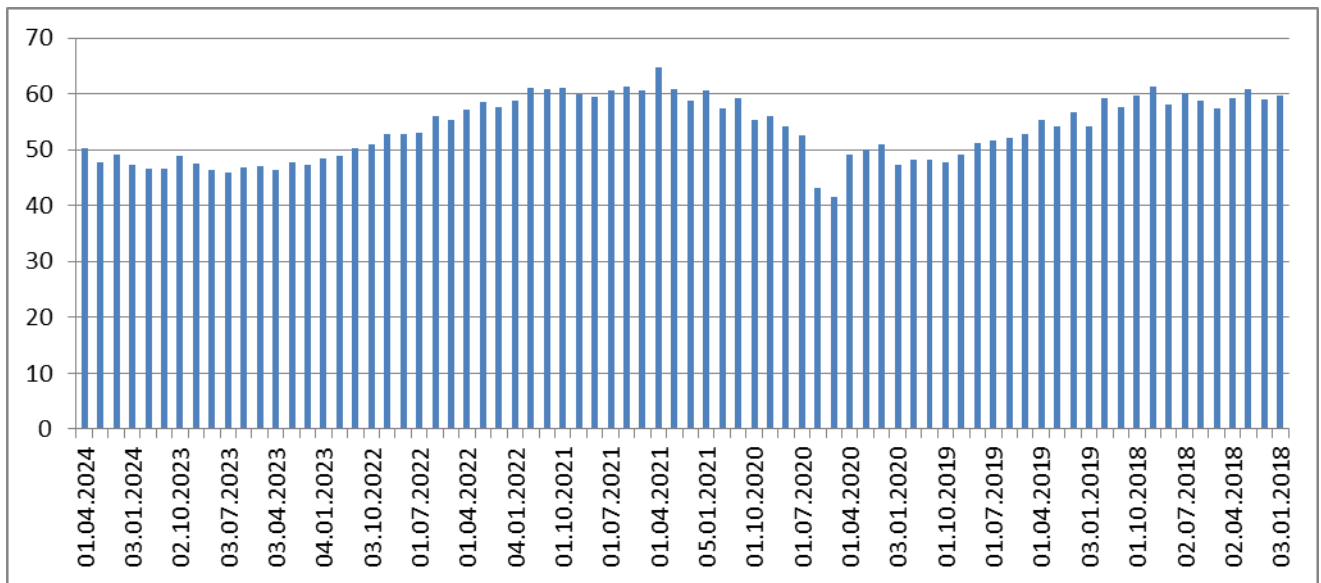

Рис. 2.6 – Динаміка рівня індексу ділової активності у виробничому секторі (PMI) у 2018 – 2024 рр. за даними [27, 28]

Джерело: складено автором за даними [27, 28]

Криза Коронавірусу була серйозним викликом не лише для світової медичної системи, а й для світової економіки. Через значні корона вірусні обмеження та нокдауни відбулося скорочення діяльності багатьох підприємств, що призвело до різкого економічного спаду у багатьох країнах, різке зростання рівня безробіття. Як наслідок карантинних заходів багато компаній та малих підприємств опинилися у складних фінансових умовах через зменшення доходів та збільшення витрат. Колосальних збитків зазнали цілі галузі економіки. Через закриття кордонів протягом першого півріччя 2020 р. відбулося скорочення світового туристичного потоку приблизно на

65% , а світова туристична індустрія втратила 460 млрд. доларів. Більшість авіакомпаній скоротили маршрути, звільнили своїх працівників або відправили їх у безтермінову відпустку або й зовсім збанкрутували. Також ця криза вплинула і на споживчу поведінку населення змусивши багатьох змінити свої споживчі уподобання та змінити власну поведінку, шукати нові способи задоволення власних потреб. В багатьох сферах життя суспільства відбувся перегляд звичних моделей та пошук способів адаптації до нових реалій. Відбувається стрімкий розвиток цифрових технологій та онлайн-платформ, які дозволили розвиток цифрових моделей ведення бізнесу та життя.

Щоб уникнути важких наслідків фінансових криз урядами країн були розроблені антикризові програми та були вжиті ряд заходів щодо виходу із криз та подолання цих заходів. Так, окрім специфічних заходів, можна виокремити ряд спільних рис антикризових програм:

- надання допомоги фінансовим секторам економіки. Цей захід був реалізований капітальними вливанням через ре капіталізацію окремих системо утворюючих банків країни. Так під час глобальної фінансової кризи середні витрати на рекапіталізацію для країн G20 оцінюються в 2.9% ВВП зі значною варіацією між різними країнами (від 4% в США до 0% в Австралії, Канаді та Іспанії). Серед малих країн – Австрія. Бельгія, Ірландія і Голландія оголосили великі програми рекапіталізації, які коливаються від 3,5% до 5,25% ВВП [29].
- Надання додаткових кредитів малому та середньому бізнесу через комерційні бізнеси. Надання фінансової допомоги підприємствам та громадянам, які постраждали від кризи, через програми допомоги, позики або гарантії кредитів.
- Підсилення інвестиційного стимулювання економіки через впровадження структурних реформ.
- Використання стабілізаційних фондів або інших ресурсів для згладжування коливань економіки та стабілізації фінансових ринків.

- Збільшення витрат на інфраструктурні проекти, соціальні програми та інші види витрат з метою стимулювання економічного зростання.

Отже, оцінка наслідків фінансової кризи є важливою складовою процесу виходу та запобігання криз, оскільки допомагає урядам та міжнародним організаціям краще зрозуміти причини та механізми виникнення кризи, а також її наслідки для економіки та суспільства. На основі цієї оцінки розробляються стратегії виходу з кризи, а також антикризові програми та заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому. Також на основі проведеного аналізу урядам та міжнародним організаціям краще зрозуміти причини та механізми виникнення кризи, а також її наслідки для економіки та суспільства. На основі цієї оцінки розробляються стратегії виходу з кризи, а також антикризові програми та заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

2.2. Аналіз впливу фінансових криз на українську економіку

В процесі свого розвитку українська економіка зазнавала впливу не лише від внутрішніх негараздів та криз, а й зовнішніх фінансових процесів у світовій економіці. Світові фінансові кризи відіграють значну роль у формуванні економічного середовища України, створюють нові виклики та умови для її розвитку.

Окрім криз, які відбувалися в Україні в процесі її розвитку під впливом власних проблем, економіка нашої країни зазнавала впливу і світових фінансових криз. Протягом своєї незалежності українська економіка тривалий час перебувала у стані кризи (рисунок 2.7). Окрім двох глобальних світових криз, які мали місце, також виокремлюють ще чотири кризи, які пов'язані з розвитком нашої кризи та виникли під дією внутрішніх факторів:

- 1991-1995 рр. - період першої в історії незалежної України економічної кризи;

- 1998-1999 рр. – період другої економічної кризи в Україні;
- 2008-2009 рр. – період глобальної фінансової кризи в Україні;
- 2013-2015 рр. – період економічної кризи в Україні пов’язаної з анексією Криму та початком військового вторгнення росії в Україну;
- 2020 р. – період Коронавірусної кризи;
- 2022 – і до тепер – криза пов’язана з війною в Україні.

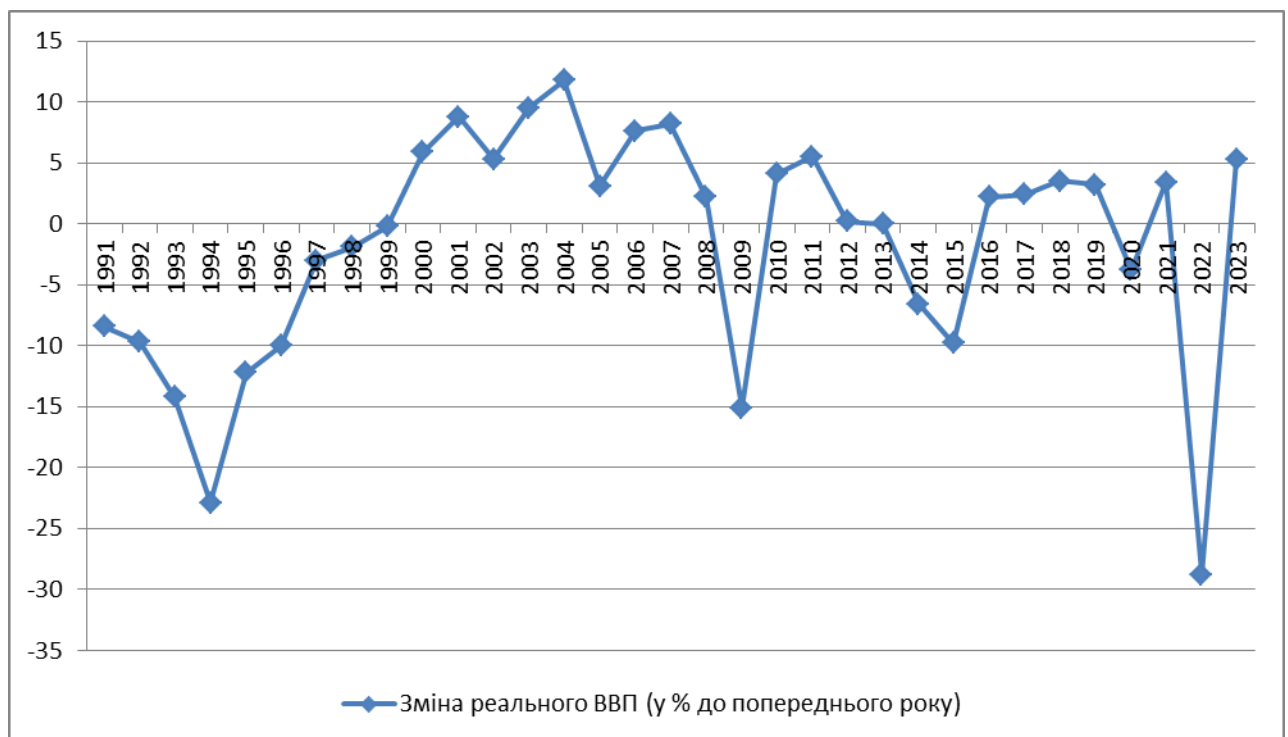

Рис. 2.7 – Динаміка рівня реального ВВП (у відсотках до попереднього року) за даними [33, 34]

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Вихід зі складу СРСР та перехід до ринкової економіки був складним періодом як економічних так і політичних перетворень в Україні. Розпад СРСР призвів до розриву економічних зв’язків з колишніми радянськими республіками і спричинив втрату ринків збуту та постачання продукції для більшості українських підприємств. Відсутність ефективної монетарної політики та надмірне друкування грошей призвело до гіперінфляції в країні, що знищило заощадження громадян та призвело до занепаду фінансової

системи. Також погіршенню становища сприяли і політичні розбіжності та конфлікти між різними політичними силами, які затягували та ускладнювали процеси прийняття необхідних рішень для проведення економічних перетворень. Відсутність чіткого та ефективного плану переходу від адміністративної до ринкової економіки створювала велику кількість проблем, що призвело до спаду виробництва та національного доходу, зростання безробіття та спровокували першу в історії незалежної України фінансову кризу. Як видно з рисунку 2.7 криза періоду 1991 – 1995 років була серйозним викликом для усіх сфер економіки незалежної України, вона супроводжувалася численними викликами та проблемами, що вплинули на всі сфери господарювання та суспільного життя країни.

Проблеми, що виникли у фінансовому секторі, зокрема недостатня капіталізація банків, зростання зовнішнього боргу та збільшення дефіциту торговельного балансу на фоні несприятливих зовнішніх умов спричинили фінансову кризу 1998 – 1999 років. Наслідки фінансової кризи проявилися девальвацією національної валюти у валютній сфері, зростанням дефіциту бюджету у бюджетній сфері, зростанням як внутрішнього так і зовнішнього боргу у борговій сфері, падінням рівня доходності банківського сектору, скороченням активів та підвищенням вимог НБУ до банківських установ. Ця криза призвела до значного скорочення виробництва, збільшення безробіття та зниження життєвого рівня населення.

Глобальна фінансова криза 2008 – 2009 років застала економіку України на підйомі, слід зазначити, що починаючи з 2000 р економіка України щорічно зростала в середньому на 7% на рік (рисунок 2.7). Також відповідно до даних рисунку 2.8 спостерігалось скорочення рівня населення та зростання його добробуту.

Важливою складовою економіки будь-якої країни є її валютний курс. Саме від нього залежить конкурентоспроможність національних товарів на світовому ринку, а також обсяги експорту/імпорту, напрям міжнародних

потоків капіталу. Валютну кризу відображає знецінення гривні (рисунок 2.8), яке відбувається протягом усіх криз в українській економіці.

До причин кризи можна віднести: фінансування дефіциту бюджету за рахунок внутрішніх і зовнішніх запозичень (у 1997 році за рахунок ОВДП фінансувалося 71% дефіциту бюджету [37]); нестійкість банківської системи, як наслідок швидкого нарощування комерційних банків в Україні в 90-х роках, низький рівень банківських фахівців та управлінців, поступове застосування жорсткіших стандартів кредитування, кредитування інсайдерів і спекулятивних операцій; низький рівень бюджетних доходів внаслідок спаду виробництва та надмірні державні витрати порівняно з розмірами ВВП (38% у 1994-1997 роках) та державним інвестуванням (менше 2% у 1997 році) [37], які стали поштовхом до високої інфляції; нагромадження державного боргу, зростання заборгованості як внутрішньої (12,9 млрд грн або 6,45 млрд дол. США) наприкінці 1997 року), так і зовнішньої (17,8 млрд грн або 8,9 млрд дол. США)) [37]; низький рівень валютних резервів.

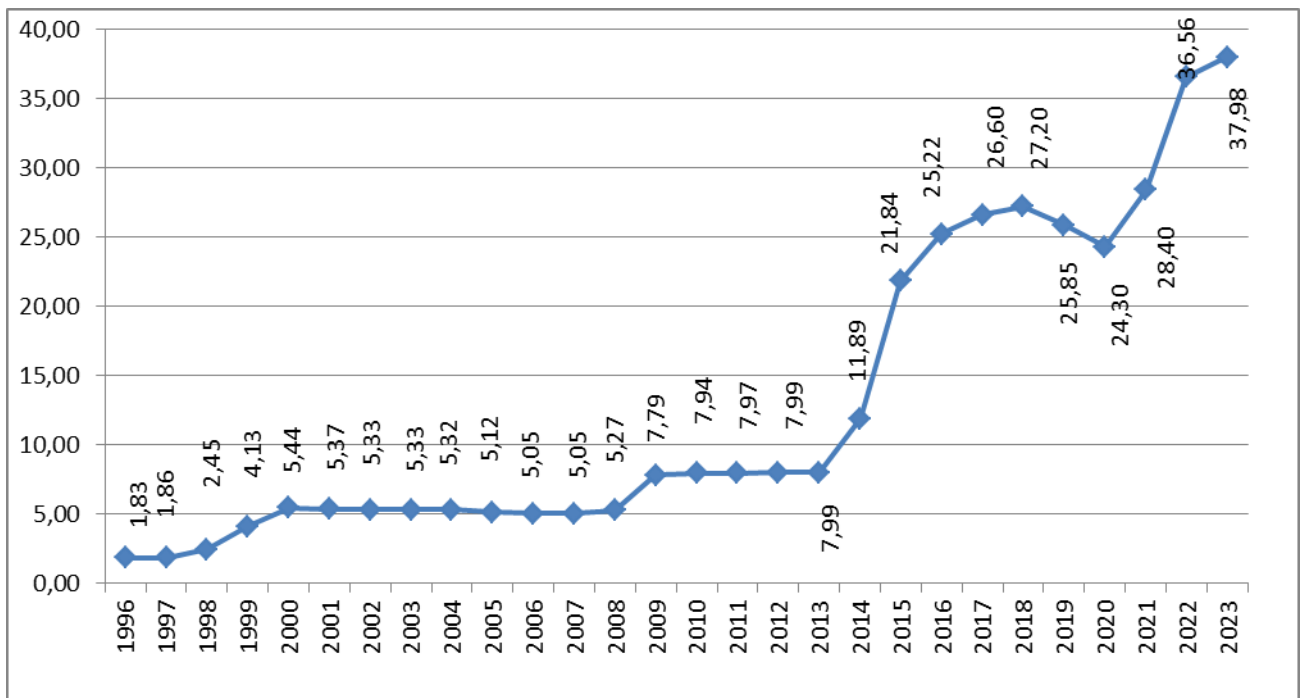

Рис. 2.8 – Динаміка офіційного обмінного курсу гривні до долара США

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Наслідками кризи для України були: девальвація національної грошової одиниці; подальший економічний спад (скорочення реального ВВП на 1,5%); відтік іноземного капіталу, вкладеного в держоблігації; зростання рівня інфляції до 20%; жорсткі заходи НБУ, спрямовані на збереження стабільності на фінансовому ринку, спровокували повний параліч банківської системи; скоротилася кількість українських банків (на початку 1999 року із зареєстрованих 214 банків реально функціонувало лише 176 (82,2%), причому 54 з них віднесено до категорії проблемних; скорочення реальних доходів населення на 2,5% [38].

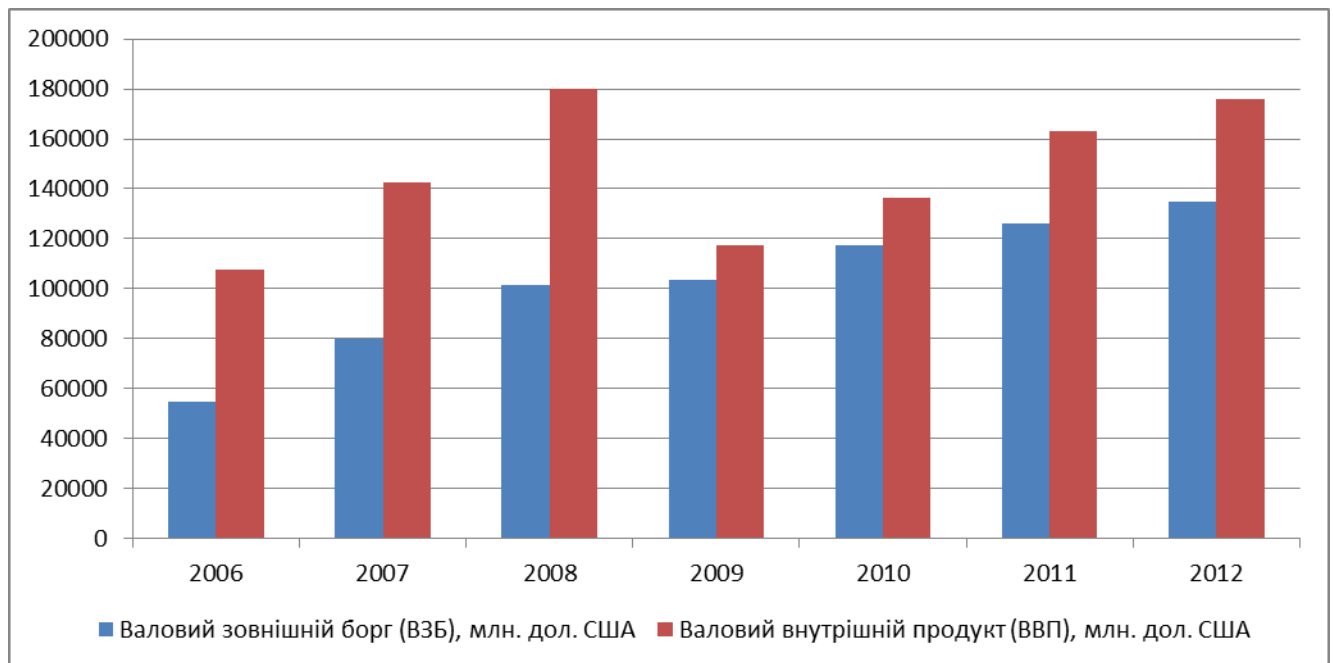

Рис. 2.9 – Динаміка валового зовнішнього боргу і ВВП України з 2006 по 2012 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Цикл зростання української економіки, який спостерігався протягом 2005 – 2008 років, був перерваний міжнародною кризою ліквідності, яка ширилася світовими економіками. Внаслідок цієї кризи українська економіка зазнала зазнала одного з найглибших економічних спадів. Як видно з рисунку 2.8 в наслідок кризи відбулася найбільша девальвація гривні. Також

спостерігається значне зниження темпів виробництва, зростання безробіття, і як наслідок збільшення заборгованості по кредитах як юридичних так і фізичних осіб. Значно ускладнилася ситуація і а фінансовому ринку. Слід зазначити, що поряд із зовнішніми негативними чинниками, які сприяли кризі, були ще і внутрішні чинники. Основними з них були: зростання зовнішньої заборгованості (рисунок 2.9), зростання рівня безробіття (рисунок 2.10) зростання споживчого кредитування, вплив спекулятивного капіталу з України, що мало наслідком різку девальвацію гривні (рисунок 2.11). На фоні стрімкого зростання курсу гривні, рівня безробіття та скорочення ВВП відбувається зростання зовнішнього боргу (рисунок 2.11). І вже на початку четвертого кварталу 2010 р. загальний зовнішній борг становить 116,2 млрд. дол. США [34].

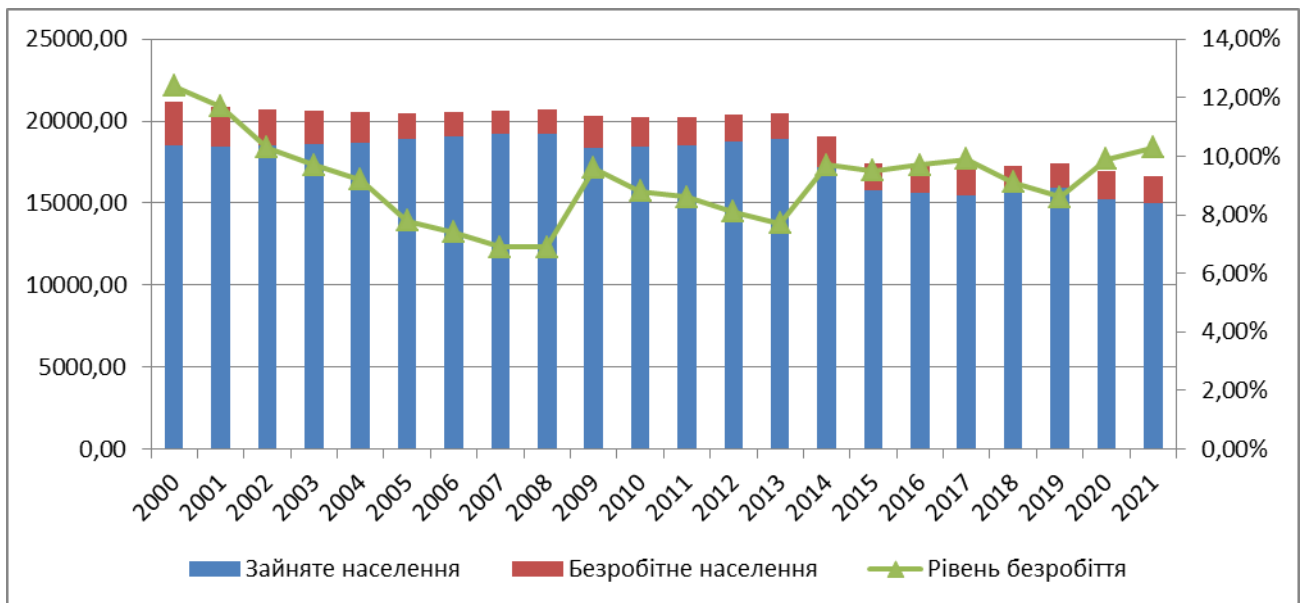

Рис. 2.10 – Динаміка рівня зайнятості населення за даними [33, 34]

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Також, слід зазначити те, що на початок Глобальної фінансової кризи 2008 – 2009 рр. до понад 50 % кредитів у національній економіці було видано в іноземній валюті. Це призвело до збільшення величини боргу та вартість його обслуговування та ін. [36]. За таких умов проводити виважену валютну політику доволі складно. Динаміку показників, щодо зовнішнього

боргу, експорту та ВВП та можливості її погашення, проілюстровано в таблиці 2.1.

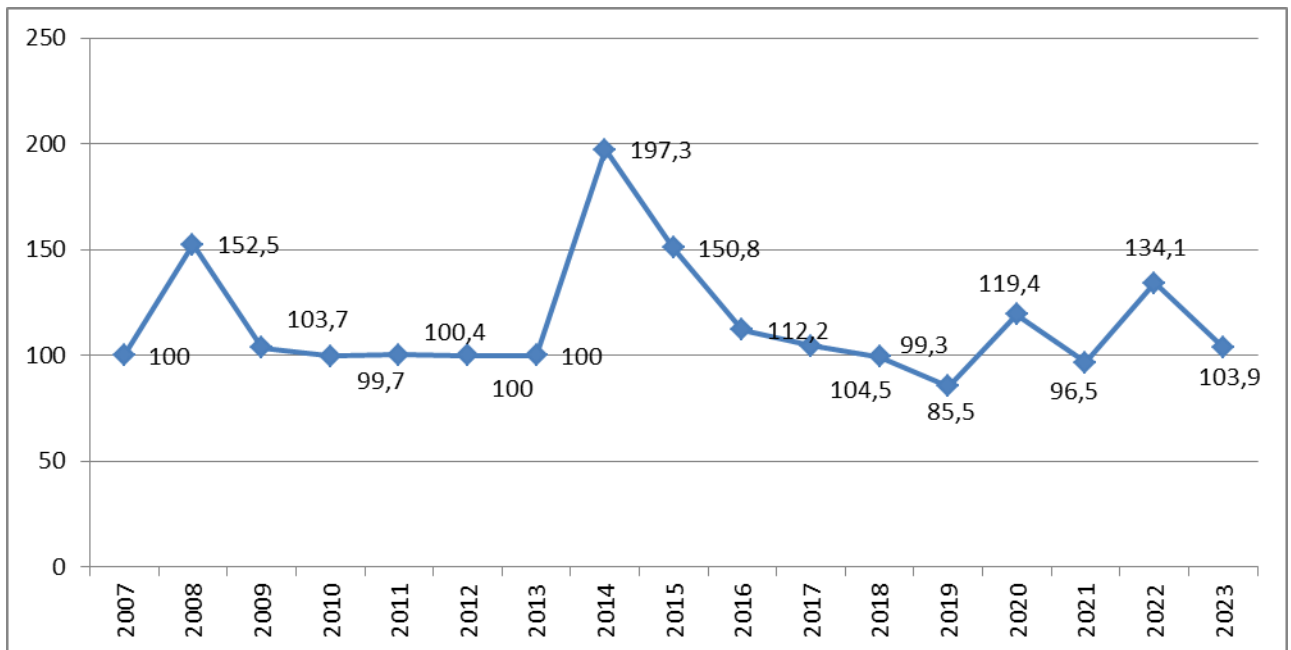

Рис. 2.11 – Динаміка індексів девальвації гривні відносно долару США з 2007 по 2023 роки

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Таблиця 2.1 – Динаміка обмінного курсу гривні щодо долара США та зовнішній борг до обсягів експорту та ВВП

Рік	Зовнішній борг /експорт, %	Зовнішній борг/ВВП, %	Грн за 100 дол. США на кінець періоду
2003	82,2	47,5	533,17
2004	74,2	47,2	530,91
2005	89,3	45,9	502,2
2006	108,5	50,6	502,53
2007	132,1	56	505,05
2008	118,4	55,9	776,82
2009	191,6	88,7	797,65

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Наслідками кризи 2008 – 2009 років для української економіки стали зниження промислового виробництва в усіх галузях економіки, зниження ділової активності, скорочення обсягів інвестицій, зменшення рівня споживання, зниження темпів нарощення фінансових операцій; зниження

конкуентоспроможності продукції вітчизняної промисловості; скорочення обсягів іпотечного кредитування та заморожування будівництва. Так обсяги промислового виробництва в машинобудуванні скоротилися на 52,2%, в металургії – на 39%, в іншій не металургійній продукції – на 44,7%, хімічній та нафтохімічній промисловості – на 31,9%, транспорті – на 30%, будівництві – на 53,6% до обсягу 2008 року; зменшення рівня споживання українським населенням; [39].

Після кризи 2008 – 2009 рр. Україна намагалась відновити соціально-економічний баланс. Однак внутрішньо українські трагічні події 2013 – 2014 рр., Анексія Криму та інших українських територій та їх подальших розвиток призвели до нової політичної, економічної та соціальної кризи в Україні в 2013 – 2015 рр. Цей період був відзначений політичною нестабільністю, масовими протестами, зміною влади та початком військової агресії росії проти України.

Отже глибоку кризу, яка спіткала Україну у 2013-2015 рр., можна охарактеризувати як системну кризу – кризу базових відносин у політико-правовій та соціально-економічній сферах, на яких будувалася чинна модель розвитку країни. Економічні наслідки цих подій включали в себе зменшення інвестиційного клімату, зростання державного боргу, зменшення обсягів зовнішньої торгівлі та втрату контролю над частинами економіки, зокрема на окупованих територіях. Різке скорочення ВВП у цей період (рисунок 2.12) пов'язують як із втратою окупованих територій так і з уповільненням економічного розвитку.

Серед основних причин кризи 2013 – 2015 років можна виділити [39]:

– Економічні причини:

1. Відплив капіталу.
2. Скорочення прямих іноземних інвестицій
3. Нестабільність на валютному ринка.
4. Зростання дефіциту бюджету та державного боргу.

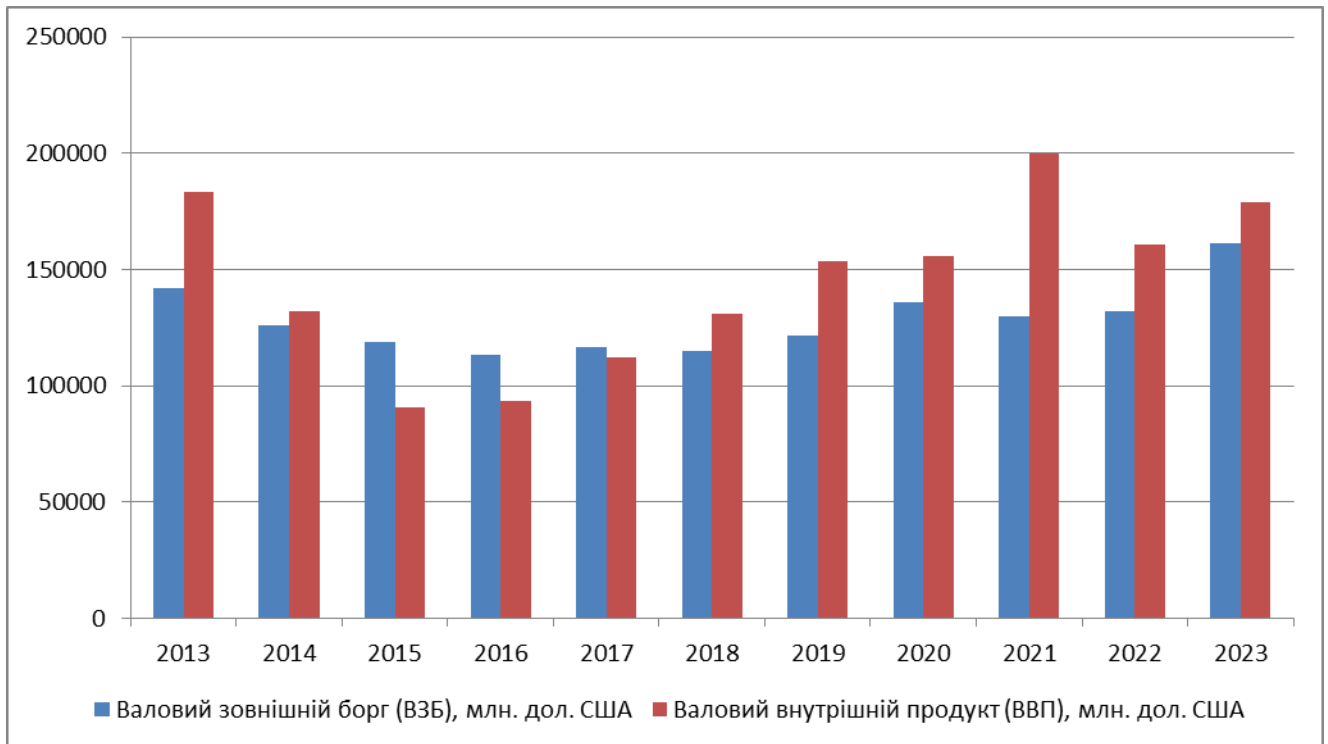

Рис. 2.12 – Динаміка валового зовнішнього боргу і ВВП України з 2013 по 2023 рр. (млн. дол. США)

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

5. Девальвація гривні.
6. Тенденції до скорочення міжнародних резервів НБУ.
7. Від'ємне сальдо торговельного балансу.
8. Прискорене зростання монетарних агрегатів
 - Соціальні причини:
 1. Соціальна несправедливість серед населення.
 2. Зменшення середнього класу в суспільстві, значне розшарування населення.
 3. Надмірне зрощення бізнесу та влади.
 4. Зростання рівня психоемоційної напруги в суспільстві.
 - Політичні:
 1. Неузгодженість та непоступливість між політичними силами
 2. Формування керівництва органів виконавчої влади, державних установ та організацій на всіх рівнях виключно за участю правлячих політичних сил.

3. Анексія АРК та розгортання воєнних дій на сході держави.
4. Надмірна централізація фінансових ресурсів та влади.
5. Невизначеність з міжнародним вектором.
6. Незахищена законодавча база від втручання та внесення змін з метою пристосування її норм до окремих, вигідних провладній більшості, ситуацій.

Наступною фінансовою кризою, яка охопила людську цивілізацію, була криза пов'язана з розповсюдженням Коронавірусної інфекції. Внаслідок заходів, які були прийняті задля зменшення розповсюдження вірусу світ охопила масштабна фінансова криза.

З 2016 року, як видно з рисунків 2.7, 2.10 та 2.12 спостерігалось відновлення української економіки та зростання її основних економічних показників. Це відновлення призупинила наступна світова фінансова криза, яка охопила всесвітню економіку у 2020 році. Ця криза була пов'язана з пандемією Коронавірусу та карантинними заходами, які були введені для того щоб стримати розповсюдження хвороби та її складні наслідки. Коронавірусна криза вплинула на всі галузі економіки, особливо від постраждала туристична та транспортна галузі. Введені обмеження, такі як карантин та локдауни, призвели до припинення діяльності багатьох підприємств та обмеження споживчого попиту, що призвело до загального зменшення економічної активності. Зупинка бізнесів та скорочення виробництва у багатьох галузях привело до спаду ВВП країни. Багато компаній змушені були звільняти працівників або скорочувати робочий час через зменшення попиту та обмеження діяльності, що призвело до збільшення рівня безробіття. Особливих труднощів зазнали малі підприємства через втрату доходів. Закриття кордонів та введення обмежень на подорожі призвели до зменшення міжнародного туризму та обмеження міжнародної торгівлі, що негативно позначилося на доходах країни. Уряд витратив значні кошти на боротьбу зі спадом економіки та надання допомоги підприємствам та населенню, що призвело до збільшення боргового

навантаження (рисунок 2.12).

Не встигла економіка України оговтатися після короно вірусної кризи 2020 року, як опинилася на порозі нової кризи, яка пов'язана з повномасштабним вторгненням росії на Україну. Наслідки цієї кризи ми можемо спостерігати вже зараз: зменшення ВВП, знецінення української гривні, зростання безробіття, соціальні проблеми пов'язані з війною.

За історію своєї незалежності українська економіка пережила не одну глибоку кризу, наслідки яких ще й досі відчуваються. Важливим для подолання наслідків криз та недопущення виникнення нових залишається розробка заходів антикризового регулювання, елементами яких можуть бути управління рівнем державної заборгованості та рівнем обслуговування боргу. Оскільки, вони є важливими факторами впливу на ВВП та фінансову стійкість держави.

2.3. Шляхи удосконалення механізму та інструментів попередження виникнення фінансових криз

Світова економіка як і економіка України страждає від впливу фінансових криз. Це зумовлює необхідність вжиття заходів з метою недопущення руйнівного впливу фінансових криз на економіку. Тому с Попередження світових фінансових криз є складним завданням, яке потребує узгоджених зусиль на глобальному, національному та інституційному рівнях.

Фінансовий механізм у загальному розумінні – це сукупність фінансових інструментів, методів, заходів та регулюючих процедур, які використовуються для управління фінансовими потоками та забезпечення стабільності й ефективності економічної діяльності. Механізм попередження виникнення фінансових криз – це система заходів, процедур, інструментів та політик, спрямованих на передбачення, виявлення та запобігання негативним явищам чи подіям перед їх виникненням. Цей механізм має на меті вчасно

реагувати на потенційні загрози та ризики, що можуть виникнути, та уникнути або зменшити їх негативний вплив та не допустити виникнення фінансової кризи в економіці. Розробка фінансового механізму та інструментів запобігання фінансовим кризам є складовою антикризового управління економіки. Антикризове регулювання на рівні державного управління є критично важливим процесом для забезпечення стабільного розвитку економіки. Антикризове регулювання національної економіки спрямоване на зменшення негативних наслідків фінансових та економічних криз, а також на забезпечення стійкості та стабільності економічного розвитку. Воно включає прогнозування та регулярний моніторинг криз, аналіз їх характеру і причин, а також розробку і вдосконалення методів усунення негативних впливів. Основною метою антикризового управління економікою є розробка та реалізація заходів, спрямованих на запобігання виникнення кризових явищ та нейтралізацію найбільш небезпечних чинників, які можуть призвести до виникнення кризового стану. Основні цілі антикризового управління економіки представлені на рисунку 2.13.

Заходи попередження кризових ситуацій, як і заходи подолання кризових явищ можуть бути різноманітними і варіюються в залежності від конкретного контексту та характеру можливих криз. Слід зазначити, що реалізація механізмів і методів управління та попередження кризових явищ ускладнюються зростанням кількості і тісноти внутрішніх зв'язків соціально-економічної системи, зростанням залежності соціально-економічної системи від факторів зовнішнього середовища, динамічністю та низькою передбачуваністю змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, що обумовлює необхідність урахування наслідків впливу методів управління на всю сукупність елементів системи, збільшує ймовірність зовнішніх ризиків і знижує ефективність управління та потребує швидкої реакції на зміни. Провідними світовими економіками розроблено ряд моделей та механізмів антикризового управління економіками, які були розроблені відповідно до традиційних та ментальних

Рис. 2.13 – Цілі антикризового управління та регулювання економікою

Джерело: складено автором

особливостей країни з врахуванням вже набутого досвіду подолання фінансових криз (таблиця 2.2). До основних принципів, на яких будується антикризова державна програма запобігання фінансових криз та регулювання економіки США відносять: доступність підприємницької діяльності кожному громадянину, можливість безперешкодного переміщення фінансових і матеріальних ресурсів з одного сектора економіки в інший; стабілізація фінансової системи та дозвіл на вивіз капіталу. Стимулювання ділової активності суб'єктів господарської діяльності; економіка заснована на «дозвільних» принципах регулювання, діє спрощена система оподаткування; жорсткий контроль діяльності монополій всередині країни і сприяння створенню зарубіжних монополій; створення і контроль рівних умов конкурентної боротьби є основними формами та методами механізму державного антикризового управління.

Модель, яка притаманна Великій Британії характеризується сильним ринковим регулятором та ліберальними підходами у соціальній сфері, а також незначною часткою держави в економіці країни. Однак роль держави через наслідки останніх криз ХХІ століття зазнала серйозних змін та була значно підвищена, що також вплинуло і на економічну політику Великої Британії. В першу чергу надається допомога фінансовому сектору, оскільки саме він є пріоритетним для економіки. Серед інших антикризових заходів уряду стало податкове регулювання та стимулювання розвитку промислового сектора [41].

Активною участю держави в економіці та соціально орієнтованою ринковою політикою характеризується континентальна модель, яка притаманна Франції, Італії, Швеції та Німеччині. Основну увагу уряд Франції приділяє підтримці промисловості країни. Основна фінансова допомога у вигляді бюджетних трансферів, пільгових кредитів, державних банківських гарантій, політики стимулювання продажів за допомогою бюджетних субсидій сконцентрувалася на пріоритетних галузях економіки (авіабудуванні,

Таблиця 2.2 – Порівняльна характеристика існуючих світових моделей запобігання та управління фінансовими кризами

Назва моделі	Основні принципи	Заходи реалізації
Американська модель	<ul style="list-style-type: none"> - підприємницька діяльність доступна кожному громадянину; - можливість безперешкодного переміщення фінансових і матеріальних ресурсів з одного сектора економіки в інший; - стабілізація фінансової системи та дозвіл на вивіз капіталу 	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювання ділової активності суб'єктів господарської діяльності; - економіка заснована на «дозвільних» принципах регулювання, - спрощена система оподаткування; - жорсткий контроль діяльності монополій всередині країни і сприяння створенню зарубіжних монополій; - створення і контроль рівних умов конкурентної боротьби
Англійська модель	<ul style="list-style-type: none"> - ліберальна роль держави, - соціальна справедливість, - фінансова стабільність, - розвиток промисловості 	<ul style="list-style-type: none"> - податкове регулювання та стимулювання розвитку промислового сектора, - підвищення ролі держави, - допомога фінансовому сектору
Континентальна європейська модель	<ul style="list-style-type: none"> - активної ролі держави, - забезпечення соціальної справедливості, - створення рівних умов для конкуренції, - оптимальне використання виробничих ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> - фінансова допомога у вигляді бюджетних трансферів, - надання пільгових кредитів, державних банківських гарантій, - застосування політики стимулювання продажів за допомогою бюджетних субсидій - введення представників держави у великі корпорації
Японська модель	<ul style="list-style-type: none"> - стабілізація, - перерозподіл доходу, - надання суспільних товарів, - корегування помилок ринку 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення центральним банком рефінансування відсоткової ставки; - сприяння реструктуризації іпотечних кредитів; - викуп акцій фінансових установ державою; - збільшення державної частки у статутному капіталі фінансових установ, які спеціалізуються на підтримці сільського господарства та експортних операціях; - зниження податку на прибуток підприємств та виплат на соціальне страхування працівників; - надання розстрочки податкової заборгованості; - розвиток торговельного фінансування

Джерело: складено автором за даними [40-44]

автомобільній промисловості). Також за рахунок бюджету французьким урядом було погашено борги найбільш значущих для економіки країни підприємств. Крім того, до ради директорів великих корпорацій були введені представники держави [43].

Головними рисами антикризового регулювання економіки у Німеччині є дотримання умов вільної конкуренції і ціноутворення, а також приватної власності. Дотримання основної ідеї ринкової економіки забезпечують економіці Німеччини оптимальне використання виробничих ресурсів та задоволення потреб населення. Активна роль держави в економіці країни забезпечує громадянам основні свободи, бере на себе відповідальність за організацію грошового обігу, боротьбу з економічними кризами, забезпечення соціальної справедливості, створення рівних умов для конкуренції і недопущення монополізації економіки [40].

Давні традиції державного регулювання та втручання в економіку має Японія. Головними напрямки економічної політики країни є стабілізація, перерозподіл доходу, надання суспільних товарів та корегування помилок ринку. Задля забезпечення виконання даного завдання держава постійно створює плани та прогнози. Реалізацію промислової політики здійснює Міністерство зовнішньої торгівлі та промисловості. До сфери дії міністерства входять зовнішня торгівля, промисловість, новітні технології, підтримка малих і середніх підприємств. Слід зазначити, що Японії розробила досить ефективний механізм оздоровлення неплатоспроможних державних підприємств через процес їх приватизації. Ці підприємства модернізуються, оптимізуються і поступово починають виходити на прибутковий рівень роботи. Саме це дозволяє ефективно реалізовувати антикризові заходи.

Основні напрямки антикризової політики Японії: зменшення центральним банком рефінансування відсоткової ставки; сприяння реструктуризації іпотечних кредитів; викуп акцій фінансових установ державою; збільшення державної частки у статутному капіталі фінансових установ, які спеціалізуються на підтримці сільського господарства та

експортних операціях; зниження податку на прибуток підприємств та виплат на соціальне страхування працівників; надання розстрочки податкової заборгованості; розвиток торговельного фінансування [42].

Отже, враховуючи досвід розвинутих країн світу та соціально-економічні трансформації світової економіки українській економіці слід будувати механізм запобігання та подолання криз на наступних принципах:

Доступності підприємницької діяльності,

- Фінансової стабільності,
- Фінансової підтримки,
- Створення рівних умов конкурентної боротьби,
- Оптимальне використання ресурсів,
- Розвиток промислового виробництва,
- Корегування помилок ринку,
- Прозорості,
- Забезпечення соціальної справедливості,
- Міжнародної співпраці.

Суб'єктами механізму антикризового регулювання національної економіки є органи державного управління:

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Міністерства, відомства та комітети;
- Національний банк України;
- Місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Інструментами механізму попередження виникнення фінансових представлені на рисунку 2.14.

Слід зазначити, що важливою складовою механізму попередження є система раннього попередження, яка дозволяє вчасно виявляти сигнали можливих проблем і реагувати на них до того, як вони перетворяться на серйозні кризові ситуації. Сутність системи раннього попередження

фінансових криз полягає в комплексному моніторингу та аналізі економічних, фінансових та інших показників, що можуть свідчити про наближення кризових явищ. Головна мета такої системи — своєчасно виявити ознаки можливих проблем та забезпечити умови для прийняття превентивних заходів.

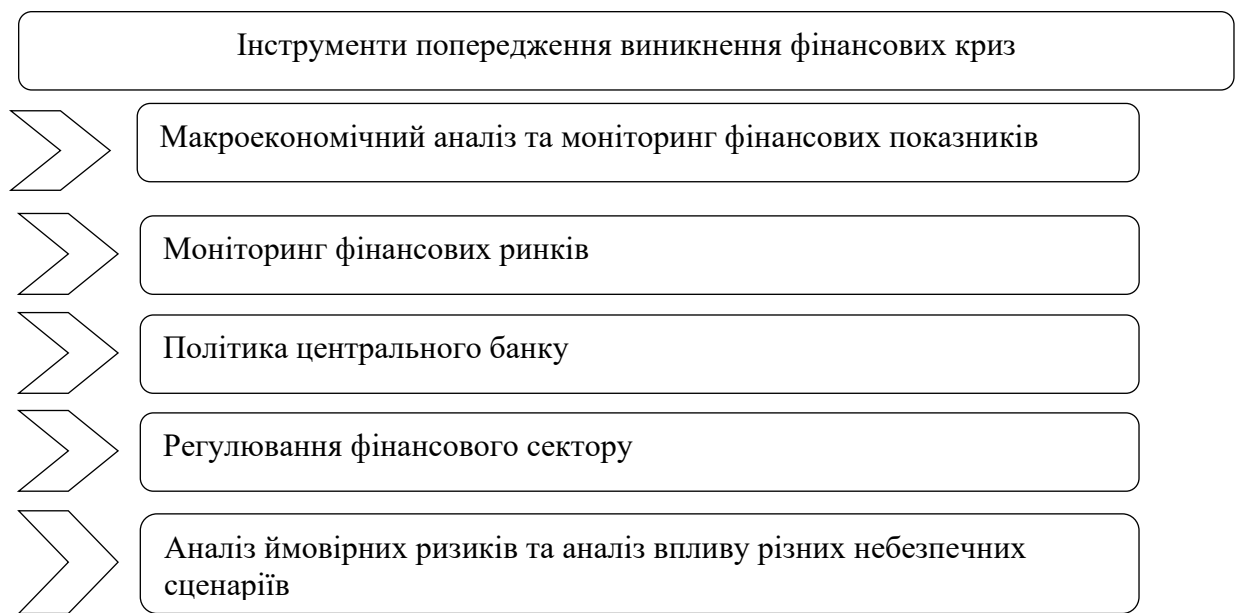

Рис. 2.14 – Основні інструменти попередження виникнення фінансових криз

Джерело: складено автором

Основні аспекти системи раннього попередження фінансових криз включають:

1. Моніторинг ключових індикаторів - аналіз макроекономічних показників (ВВП, інфляція, безробіття), фінансових індикаторів (стан банківського сектору, рух капіталів, валютні резерви) та інших релевантних даних.
2. Створення моделей та інструментів прогнозування - використання економетричних моделей, штучного інтелекту та машинного навчання для прогнозування можливих кризових ситуацій на основі наявних даних.
3. Оцінка ризиків - визначення рівня вразливості економіки до різних типів ризиків (системних, ринкових, кредитних) та оцінка їхнього потенційного впливу.

4. Інформаційна прозорість та комунікація - забезпечення своєчасного інформування зацікавлених сторін (уряди, фінансові інституції, громадськість) про потенційні загрози та необхідні заходи.
5. Розробка превентивних заходів - впровадження політик та заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків та стабілізацію фінансової системи (фіскальні та монетарні політики, регуляторні зміни).
6. Міжнародна співпраця - обмін інформацією та координація дій з міжнародними фінансовими інституціями (МВФ, Світовий банк) та іншими країнами для більш ефективного попередження глобальних фінансових криз.

Ефективна система раннього попередження дозволяє урядам та фінансовим установам завчасно виявляти проблеми, розробляти стратегії реагування та запобігати розвитку фінансових криз, що сприяє стабільності та стійкому розвитку економіки.

Основні напрями реалізації механізму попередження виникнення фінансових криз (рисунок 2.15) можна звести до наступних:

1. Моніторинг та аналіз економічних та фінансових показників - постійний моніторинг різних економічних та фінансових показників, таких як ВВП, інфляція, рівень безробіття, рівень боргу, кредитний ризик, ліквідність фінансових установ та інші. Аналіз цих показників допомагає виявляти можливі загрози та ризики для фінансової стабільності економіки.

2. Стрес-тести та аналіз сценаріїв - проведення стрес-тестів, що дозволяють оцінити вразливість фінансових установ та економіки в цілому до різних стресових сценаріїв, що дозволить ідентифікувати можливі проблеми та розробити стратегії їх уникнення.

3. Регулювання політики центрального банку та державних органів влади - прийняття ефективних макроекономічних політик, таких як грошова політика, фіскальна політика, а також регулювання фінансового сектору з метою забезпечення стабільності економіки.

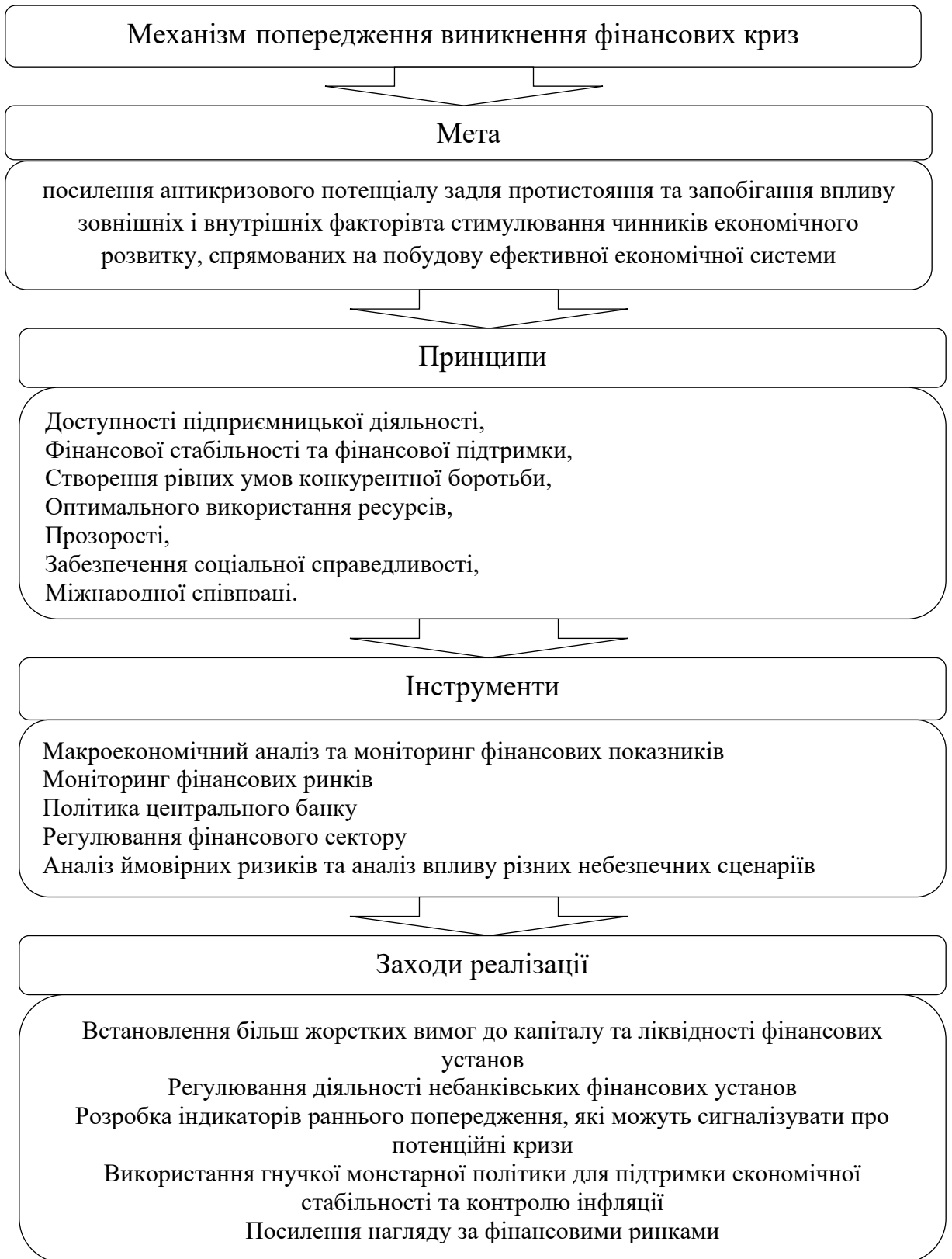

Рис. 2.15 – Складові механізму попередження виникнення фінансових криз

Джерело: складено автором

4. Збільшення прозорості та доступності інформації щодо фінансових

ринків та діяльності фінансових установ сприяє вчасному виявленню проблем та ризиків.

5. Розвиток міжнародного співробітництва та обмін інформацією - міжнародне співробітництво між різними країнами та фінансовими організаціями може допомогти в обміні досвідом та інформацією щодо виявлення та управління фінансовими ризиками.

Таким чином механізм попередження виникнення фінансових криз є комплексною системою заходів і інструментів, які спрямовані на виявлення, оцінку та зниження ризиків, що можуть призвести до фінансових криз. При розробці механізму попередження виникнення фінансових криз слід враховувати також і основні цілі, функції та інструменти механізму антикризового регулювання економіки. В країнах з розвиненою економікою накопичено багатий досвід як запобігання, так і подолання кризових явищ на макро- і мікрорівнях. Антикризове державне регулювання в різних країнах проявляється у відмінних формах. В основному воно реалізується через вдосконалення законодавства в частині зайнятості населення, розробку економічної політики, посилення державного втручання в економіку. Антикризове регулювання в країнах направлене на стимулювання діяльності конкретних компаній. Основні компоненти механізму попередження виникнення фінансових криз повинні включати заходи з моніторингу та аналізу економічних показників економіки, проведення стрес-тестів та використання економетричних моделей для прогнозування можливих кризових ситуацій, регулювання та нагляду за діяльністю банків, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших фінансових організацій, підтримання стабільності та ефективності фіскальної та монетарної політики, розробки системи раннього попередження та реагування, координації дій з міжнародними фінансовими інституціями, такими як МВФ, Світовий банк та інші, для обміну інформацією та спільного попередження криз. Це забезпечить своєчасне виявлення та реагування на потенційні загрози, сприяючи стабільності фінансової системи та економіки країни в цілому.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного аналізу теоретичних основ та причин виникнення фінансових криз, аналізу впливу світових фінансових криз на економіку країн світу та України, можна зробити наступні висновки:

1. Фінансова криза – це складне та багатогранне явище, що включає в себе різноманітні аспекти економіки, фінансів, політики та соціального життя. У світовій науковій практиці розроблено декілька теорій, що намагаються пояснити сутність поняття «фінансова криза». Кожна фінансова криза є унікальною у своїх характеристиках, оскільки її форми прояву, причини та наслідки є конкретними для відповідних історичних, економічних та соціальних умов у яких вона проявилася та вимагають індивідуального аналізу та підходу до розв’язання. Також для визначення суті явища фінансова криза велике значення має їх класифікація. Кризи класифікують за різними ознаками та критеріями, такими як причини виникнення, масштаб, сфера виникнення фінансових криз та ін. За масштабом локалізації більшість вчених класифікують фінансові кризи на локальні, регіональні та глобальні. Фінансова криза виникає з різних причин і має різні форми прояву, від недоліків у функціонуванні банківської системи до глобальних економічних дисбалансів. Вона може призвести до зростання безробіття, зменшення виробництва, зростання боргового навантаження, зниження доходів населення, а також до загальної економічної нестабільності та невпевненості.

2. Фінансова криза виникає під дією великої кількості факторів. Вона може виникати через різноманітні економічні, фінансові, політичні, соціальні та інші фактори, під дією яких її протікання може бути набувати непередбачуваних форм: від незначних фінансових потрясінь до глобальних економічних криз. Відповідно до причин та характеру виникнення фінансових криз всі фактори поділяють на внутрішні (ендогенні) та зовнішні (екзогенні) через їх походження та вплив на фінансову систему. Також

причиною фінансової кризи є відсутність рівноваги платіжного балансу країни. причини фінансових криз класифікує за сферами їх виникнення чи впливу. В окремі групи факторів, що призводять до виникнення фінансової кризи виділяють причини, що є специфічними для країн, що розвиваються та помилки, що є результатом помилок при реалізації економічної політики держави. Окрему групу також становлять фактори, що можуть призвести до банківської, валютної чи грошово-кредитної кризи. І в окрему групу виділені всі фактори, що можуть призвести до виникнення глобальної фінансової кризи.

3. Протягом своєї історії розвитку світова економіка зазнала великої кількості фінансових криз. Вони виникали під дією різноманітних причин та явищ, впливаючи на економічні та соціальні процеси, викликали зміни та створювали потужні виклики для людської цивілізації. Економічні дисбаланси, зростання боргового навантаження, недостатня регуляція фінансових ринків, банкрутства фінансових установ, глобальні кризи ліквідності, політичні турбулентності спричиняли різноманітні фінансові кризи, які під дією глобалізаційних процесів перетворювалися на світові фінансові кризи. Вони мали серйозні наслідки для світової економіки, такі як економічний спад, безробіття, зростання бідності, фінансові втрати для інвесторів та погіршення соціальних умов. Однак, слід зазначити, що досить часто саме фінансові кризи були каталізаторами необхідних для регіональної та світової економіки змін, проведення реформ та вдосконалення фінансової системи, оскільки стимулюють розвиток нових стратегій управління ризиками, поліпшення фінансового регулювання та стійкості фінансових установ.

4. Оцінка наслідків фінансової кризи є важливою складовою процесу виходу та запобігання криз, оскільки допомагає урядам та міжнародним організаціям краще зрозуміти причини та механізми виникнення кризи, а також її наслідки для економіки та суспільства. На основі цієї оцінки розробляються стратегії виходу з кризи, а також антикризові програми та

заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому. Також на основі проведеного аналізу урядам та міжнародним організаціям краще зрозуміти причини та механізми виникнення кризи, а також її наслідки для економіки та суспільства. На основі цієї оцінки розробляються стратегії виходу з кризи, а також антикризові програми та заходи для запобігання подібним ситуаціям у майбутньому.

5. За історію своєї незалежності українська економіка пережила не одну глибоку кризу, наслідки яких ще й досі відчуваються. Важливим для подолання наслідків криз та недопущення виникнення нових залишається вироблення заходів антикризового регулювання, елементами яких можуть бути управління рівнем державної заборгованості та рівнем обслуговування боргу. Оскільки, вони є важливими факторами впливу на ВВП та фінансову стійкість держави.

6. За історію розвитку української держави економіка нашої країни зазнала власних криз розвитку пов'язаних із дією внутрішніх факторів так і світових фінансових криз. Вихід зі складу СРСР та перехід до ринкової економіки був складним періодом як економічних так і політичних перетворень в Україні. Розпад СРСР призвів до розриву економічних зв'язків з колишніми радянськими республіками і спричинив втрату ринків збуту та постачання продукції для більшості українських підприємств. Відсутність ефективної монетарної політики та надмірне друкування грошей призвело до гіперінфляції в країні, що знищило заощадження громадян та призвело до занепаду фінансової системи. Також погіршенню становища сприяли і політичні розбіжності та конфлікти між різними політичними силами, які затягували та ускладнювали процеси прийняття необхідних рішень для проведення економічних перетворень. Відсутність чіткого та ефективного плану переходу від адміністративної до ринкової економіки створювала велику кількість проблем, що призвело до спаду виробництва та національного доходу, зростання безробіття та спровокували першу в історії незалежної України фінансову кризу.

7. Сьогодні економіка України переживає ще один складний період пов'язаний з війною Росії проти нашої держави. Наслідки цієї кризи ми можемо спостерігати вже зараз: зменшення ВВП, знецінення української гривні, зростання безробіття, соціальні проблеми пов'язані з війною.

8. Механізм попередження виникнення фінансових криз є комплексною системою заходів і інструментів, які спрямовані на виявлення, оцінку та зниження ризиків, що можуть призвести до фінансових криз. При розробці механізму попередження виникнення фінансових криз слід враховувати також і основні цілі, функції та інструменти механізму антикризового регулювання економіки. В країнах з розвинутою економікою накопичено багатий досвід як запобігання, так і подолання кризових явищ на макро- і мікрорівнях. Антикризове державне регулювання в різних країнах проявляється у відмінних формах. В основному воно реалізується через вдосконалення законодавства в частині зайнятості населення, розробку економічної політики, посилення державного втручання в економіку. Антикризове регулювання в країнах направлене на стимулювання діяльності конкретних компаній. Основні компоненти механізму попередження виникнення фінансових криз повинні включати заходи з моніторингу та аналізу економічних показників економіки, проведення стрес-тестів та використання економетричних моделей для прогнозування можливих кризових ситуацій, регулювання та нагляду за діяльністю банків, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших фінансових організацій, підтримання стабільності та ефективності фіскальної та монетарної політики, розробки системи раннього попередження та реагування, координації дій з міжнародними фінансовими інституціями, такими як МВФ, Світовий банк та інші, для обміну інформацією та спільного попередження криз. Це забезпечить своєчасне виявлення та реагування на потенційні загрози, сприяючи стабільності фінансової системи та економіки країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Portes R. An Analysis of Financial Crisis: Lessons for the International Financial System. URL: <http://faculty.london.edu/rportes/research/crisesfrbchi.pdf>
2. Stijn Claessens and M. Ayhan Kose Financial Crises: Explanations, Types, and Implications. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1328.pdf>
3. Оксфордський тлумачний словник. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/crisis>
4. Словник економічних термінів. URL: <http://www.investopedia.com/terms/f/financial-crisis.asp>.
5. Busuioc-Witowschi I. Alexandru Ioan Cuza Theories about the financial crises. *Studies and Scientific Researches Economic Edition*. – 15, 2010. – 32–37 p.
6. Kaminsky, G., Reinhart, C.(1999), The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of Payments Problems. *American Economic Review*. 89. 473-500
7. Bordo, M., The Crisis of 20070: The Same Old Story, Only the Players Have Changed. URL:http://michael.bordo.googlepages.com/The_same_old_story.pdf
8. Mishkin F. S., White E. N. U. S. Stock market crashes and their aftermath: implications for monetary policy. *NBER working paper*. 2002 № 8952
9. Мочерний С. В. Економічна теорія: Навчальний посібник. Київ: ВД “Академія”, 2009. 640 с
10. Райнгарт Кармен, Рогофф Кеннет Циклічна історія фінансових криз / пер з англ. Олена Кальнова. К.: Наш формат, 2019. 544 с.
11. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз. *Фінанси України*. № 5. 2009. 3-20с.
12. Проноза П. Систематизація визначення поняття "Фінансова криза" та класифікація її видів. *Світ фінансів*. 2014. Вип.1. 27-36с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2014_1_5
13. Dabrowski M. (ed.). Currency Crises in Emerging-Market Economies: Causes, Consequences and Policy Lessons. *CASE. Center for Social and Economic*

Research ul. Sienkiewicza 12, 00-944 Warsaw, Poland. Warsaw , 2002. 58 p. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/105321/rc51.pdf>

14. Барановський О. І. Предтечі фінансових криз. *Фінанси України*. 2009. № 3. С. 3-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2009_3_2

15. Молохова Я. О. Світова фінансова криза та її наслідки для України. *Наукові праці НДФІ*. 2010. Вип.2. 21-27с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2010_2_4

16. Мочерний С.В. Основні причини соціально-економічної кризи в Україні та шляхи її подолання. *Економіка України*. 1995. № 2. 48–58с.

17. Чухно А. А. Сучасні фінансово-економічні кризи: природа, шляхи і методи подолання. *Економіка України*. 2010. № 1. С. 4–18; № 2. С. 4–13.

18. Krugman P. A Model of Balance-of-Payments Crises. *Journal of Money, Credit and Banking*. 1979. Vol. 11. No. 3. P. 311–325. DOI: 10.2307/1991793

19. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis. Capitalist Processes and the Behavior of the Economy. In: Kindleberger C. P., Laffargue J.-P. (Eds.): *Financial Crises. Theory, History, and Policy. Cambridge University Press*. 1982. P. 13–39.

20. Schwartz A. I. Real and Pseudo Financial Crises. 2008. 124 p.

21. Kindleberger C. P., Aliber R. Z. Manias, Panics and Crashes. A History of Financial Crises. 6th ed. New York : Palgrave Macmillan, 2011. 356 p.

22. Шабельник Т. В., Марена Т. В., Шабельник М. М. Сучасні підходи до типологізації світових фінансових криз. *Бізнес інформ*, №10, 2020. с. 6- 13 URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-10_0-pages-6_13.pdf

23. Нагайчук Н.Г., Лук'яненко Р.В. Систематизація заходів подолання фінансової кризи світовий досвід URL: [file:///C:/Users/Uzver/Downloads/a_v_k,+%D0%9D%D0%90%D0%93%D0%90%D0%99%D0%A7%D0%A3%D0%9A+%D0%9D.%D0%93.,+%D0%9B%D0%A3%D0%9A%E2%80%99%D0%AF%D0%9D%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E+%D0%A0.%D0%92.%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Uzver/Downloads/a_v_k,+%D0%9D%D0%90%D0%93%D0%90%D0%99%D0%A7%D0%A3%D0%9A+%D0%9D.%D0%93.,+%D0%9B%D0%A3%D0%9A%E2%80%99%D0%AF%D0%9D%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E+%D0%A0.%D0%92.%20(1).pdf)

24. Чернявский А.Д. Антикризове управління: навч. посібник. К.: МАУП, 2000. с.31
25. Мошенський С. Більше ніж гроші. Фінансова історія людства. Київ: Саміт-книга, 2021. 486 с.
26. International monetary fund. URL: <https://www.imf.org/en/>
27. Лапко О.С. Подолання фінансової кризи через державне регулювання: та світовий досвід та уроки для України. *Фінансова система України. Наукові записки. Серія «Економіка»*. Випуск 11. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6557/1/53.pdf>
28. Purchasing Managers Index. URL: <https://www.pmi.spglobal.com/public?language=ru>
29. Fiscal 50: State Trends and Analysis. Outlook and Medium-Term Policies After the 2008 Crisis, IMF, March 6, 2009. URL: https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/data-visualizations/2014/fiscal-50?utm_campaign=trusts&utm_source=adwords&utm_medium=paid&utm_term=fiscal50launch_p1__&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw9vqyBhCKARIsAIIcLMF eAqunEBg52pX5VigPebupHtt2u8xw8mO8v8dYcK7KClqgiUXMdwaAvjOEALw_wcB
30. Coping with the Crisis: Policy Options for Emerging Market Countries. IMF. April 23. 2009. URL: <https://www.imf.org/en/>
31. Компанія ФКС, Доповідь: Індекс антикризової ефективності, квітень 2009. URL: <https://fksm.com.ua/>
32. The Fundamental Principles of Financial Regulation by Markus Brunnermeier, Andrew Crockett, Charles Goodhart, Avinash D. Persaud and Hyun Shin. Geneva Reports on the World Economy. Preliminary Conference Draft. 2009
33. Міністерство фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>
34. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
35. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. Вісник Національного банку України. 2009. С. 8-19.

36. Геєць В. Каталізатором фінансової кризи в Україні була світова криза, але значна частина передумов має внутрішнє походження. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 2. С. 16-18.

37. Халак С.Г., Тіху М.О. Сутність фінансової кризи та її різновиди. Наслідки фінансової кризи для економіки України. URL: [www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../4\(17\)_2009_articles_1_halak.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../4(17)_2009_articles_1_halak.pdf)

38. Мельник А.О. Світові економічні кризи в економіці України та їх наслідки URL:<http://global-national.in.ua/archive/2-2014/22.pdf>

39. Руденко З.М. Фінансова криза в Україні 2014-2015 років: причини та інструменти регулювання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.7. 216-221с. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2015_25.7_35

40. Сенишин О.С. Державне регулювання економіки: підручник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 334с.

41. Савченко В.Ф. Світовий досвід антикризового державного регулювання. *Науковий вісник Полісся*. 2016. №1(5). URL:http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/73936/69382

42. Лизун М.В. Антикризова політика: світовий досвід та уроки для України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. 2011. Вип. 5(2). 266-271с.

43. Дейнека О.В. Взаємозв'язок масштабів та ефективності функціонування державного сектора економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №9 (99). 58-64с.

Ім'я користувача: Доцент кафедри європейської економіки і бізнесу Л...	ID перевірки: 1016318283
Дата перевірки: 04.06.2024 11:15:17 EEST	Тип перевірки: Doc vs Internet + Library
Дата звіту: 04.06.2024 14:59:37 EEST	ID користувача: 100005726

Назва документа: Трушкова А А_Світові фінансові кризи та їх макроекономічні наслідки

Кількість сторінок: 64 Кількість слів: 13153 Кількість символів: 102245 Розмір файлу: 1.13 MB ID файлу: 1016116000

21.9% Схожість

Найбільша схожість: 9.26% з Інтернет-джерелом (http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17745/Holos_

20.8% Джерела з Інтернету	273	Сторінка 66
10.7% Джерела з Бібліотеки	408	Сторінка 69

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 2